

ISSN 2518-1467 (Online),
ISSN 1991-3494 (Print)

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
ҰЛТТЫҚ ҒЫЛЫМ АКАДЕМИЯСЫНЫҢ
Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің

Х А Б А Р Ш Ы С Ы

ВЕСТНИК

НАЦИОНАЛЬНОЙ АКАДЕМИИ
НАУК РЕСПУБЛИКИ
КАЗАХСТАН
Қазақстан Республикасының
педагогикалық университетінің
Абая

THE BULLETIN

THE NATIONAL ACADEMY OF
SCIENCES OF THE REPUBLIC OF
KAZAKHSTAN
Abai Kazakh National Pedagogical
University

PUBLISHED SINCE 1944

1 (401)

JANUARY – FEBRUARY 2023

ALMATY, NAS RK

БАС РЕДАКТОР:

ТҮЙМЕБАЕВ Жансейіт Қансейітұлы, филология ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА құрметті мүшесі, Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің ректоры (Алматы, Қазақстан)

БАС РЕДАКТОРДЫҢ ОРЫНБАСАРЫ:

БИЛЯЛОВ Дархан Нұрланұлы, PhD, ҚР ҰҒА құрметті мүшесі, Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің ректоры (Алматы, Қазақстан), **Н = 2**

ҒАЛЫМ ХАТШЫ:

ӘБІЛҚАСЫМОВА Алма Есімбекқызы, педагогика ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі, Абай атындағы ҚазҰПУ Педагогикалық білімді дамыту орталығының директоры (Алматы, Қазақстан), **Н = 2**

РЕДАКЦИЯ АЛҚАСЫ:

САТЫБАЛДЫ Әзімхан Әбілқайырұлы, экономика ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі, Экономика институтының директоры (Алматы, Қазақстан), **Н = 5**

САПАРБАЕВ Әбдіжапар Жұманұлы, экономика ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА құрметті мүшесі, Халықаралық инновациялық технологиялар академиясының президенті (Алматы, Қазақстан), **Н = 6**

ЛУКЪЯНЕНКО Ирина Григорьевна, экономика ғылымдарының докторы, профессор, «Киево-Могилян академиясы» ұлттық университетінің кафедра меңгерушісі (Киев, Украина), **Н = 2**

ШИШОВ Сергей Евгеньевич, педагогика ғылымдарының докторы, профессор, К. Разумовский атындағы Мәскеу мемлекеттік технологиялар және менеджмент университетінің кәсіптік білім берудің педагогикасы және психологиясы кафедрасының меңгерушісі (Мәскеу, Ресей), **Н = 4**

СЕМБИЕВА Ләззат Мықтыбекқызы, экономика ғылымдарының докторы, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің профессоры (Нұр-Сұлтан, Қазақстан), **Н = 3**

АБИЛЬДИНА Салтанат Қуатқызы, педагогика ғылымдарының докторы, профессор, Е.А.Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университеті педагогика кафедрасының меңгерушісі (Қарағанды, Қазақстан), **Н = 3**

БУЛАТБАЕВА Күлжанат Нурымжанқызы, педагогика ғылымдарының докторы, профессор, Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясының бас ғылыми қызметкері (Нұр-Сұлтан, Қазақстан), **Н = 2**

РЫЖАКОВ Михаил Викторович, педагогика ғылымдарының докторы, профессор, Ресей білім академиясының академигі, «Білім берудегі стандарттар және мониторинг» журналының бас редакторы (Мәскеу, Ресей), **Н = 2**

ЕСІМЖАНОВА Сайра Рафихевна, экономика ғылымдарының докторы, Халықаралық бизнес университетінің профессоры, (Алматы, Қазақстан), **Н = 3**

«Қазақстан Республикасы Ұлттық ғылым академиясының Хабаршысы».

ISSN 2518-1467 (Online),

ISSN 1991-3494 (Print).

Меншіктенуші: «Қазақстан Республикасының Ұлттық ғылым академиясы» РҚБ (Алматы қ.). Қазақстан Республикасының Ақпарат және коммуникациялар министрлігінің Ақпарат комитетінде 12.02.2018 ж. берілген

№ 16895-Ж мерзімдік басылым тіркеуіне қойылу туралы куәлік.

Тақырыптық бағыты: *әлеуметтік ғылымдар саласындағы зерттеулерге арналған.*

Мерзімділігі: жылына 6 рет.

Тиражы: 300 дана.

Редакцияның мекен-жайы: 050010, Алматы қ., Шевченко көш., 28, 219 бөл., тел.: 272-13-19

<http://www.bulletin-science.kz/index.php/en/>

© Қазақстан Республикасының Ұлттық ғылым академиясы, 2023

Типографияның мекен-жайы: «Аруна» ЖК, Алматы қ., Мұратбаев көш., 75.

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР:

ТУЙМЕБАЕВ Жансент Кансеитович, доктор филологических наук, профессор, почетный член НАН РК, ректор Казахского национального университета им. аль-Фараби (Алматы, Казахстан)

ЗАМЕСТИТЕЛЬ ГЛАВНОГО РЕДАКТОРА:

БИЛЯЛОВ Дархан Нурланович, PhD, почетный член НАН РК, ректор Казахского национального педагогического университета им. Абая (Алматы, Казахстан), **Н = 2**

УЧЕНЫЙ СЕКРЕТАРЬ:

АБЫЛКАСЫМОВА Алма Есимбековна, доктор педагогических наук, профессор, академик НАН РК, директор Центра развития педагогического образования КазНПУ им. Абая (Алматы, Казахстан), **Н = 2**

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:

САТЫБАЛДИН Азимхан Абылкаирович, доктор экономических наук, профессор, академик НАН РК, директор института Экономики (Алматы, Казахстан), **Н = 5**

САПАРБАЕВ Абдижапар Джуманович, доктор экономических наук, профессор, почетный член НАН РК, президент Международной академии инновационных технологий (Алматы, Казахстан), **Н = 6**

ЛУКЪЯНЕНКО Ирина Григорьевна, доктор экономических наук, профессор, заведующая кафедрой Национального университета «Киево-Могилянская академия» (Киев, Украина), **Н = 2**

ШИШОВ Сергей Евгеньевич, доктор педагогических наук, профессор, заведующий кафедрой педагогики и психологии профессионального образования Московского государственного университета технологий и управления имени К. Разумовского (Москва, Россия), **Н = 4**

СЕМБИЕВА Лязгат Мыктыбековна, доктор экономических наук, профессор Евразийского национального университета им. Л.Н. Гумилева (Нур-Султан, Казахстан), **Н = 3**

АБИЛЬДИНА Салтанат Куатовна, доктор педагогических наук, профессор, заведующая кафедрой педагогики Карагандинского университета имени Е.А.Букетова (Караганда, Казахстан), **Н=3**

БУЛАТБАЕВА Кулжанат Нурымжановна, доктор педагогических наук, профессор, главный научный сотрудник Национальной академии образования имени Ы. Алтынсарина (Нур-Султан, Казахстан), **Н = 3**

РЫЖАКОВ Михаил Викторович, доктор педагогических наук, профессор, академик Российской академии образования, главный редактор журнала «Стандарты и мониторинг в образовании» (Москва, Россия), **Н=2**

ЕСИМЖАНОВА Сайра Рафихевна, доктор экономических наук, профессор Университета международного бизнеса (Алматы, Казахстан), **Н = 3**

«Вестник Национальной академии наук Республики Казахстан».

ISSN 2518-1467 (Online),

ISSN 1991-3494 (Print).

Собственник: ООО «Национальная академия наук Республики Казахстан» (г. Алматы).
Свидетельство о постановке на учет периодического печатного издания в Комитете информации Министерства информации и коммуникаций и Республики Казахстан № **16895-Ж**, выданное 12.02.2018 г.

Тематическая направленность: *посвящен исследованиям в области социальных наук.*

Периодичность: 6 раз в год.

Тираж: 300 экземпляров.

Адрес редакции: 050010, г. Алматы, ул. Шевченко, 28, ком. 219, тел. 272-13-19

<http://www.bulletin-science.kz/index.php/en/>

© Национальная академия наук Республики Казахстан, 2023

Адрес типографии: ИП «Аруна», г. Алматы, ул. Муратбаева, 75.

EDITOR IN CHIEF:

TUIMEBAYEV Zhansait Kanseitovich, Doctor of Philology, Professor, Honorary Member of NAS RK, Rector of Al-Farabi Kazakh National University (Almaty, Kazakhstan).

DEPUTY CHIEF DIRECTOR:

BILYALOV Darkhan Nurlanovich, Ph.D, Honorary Member of NAS RK, Rector of Abai Kazakh National Pedagogical University (Almaty, Kazakhstan), **H = 2**

SCIENTIFIC SECRETARY:

ABYLKASSYMOVA Alma Esimbekovna, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Executive Secretary of NAS RK, President of the International Academy of Innovative Technology of Abai Kazakh National Pedagogical University (Almaty, Kazakhstan), **H = 2**

EDITORIAL BOARD:

SATYBALDIN Azimkhan Abilkairovich, Doctor of Economics, Professor, Academician of NAS RK, Director of the Institute of Economics (Almaty, Kazakhstan), **H = 5**

SAPARBAYEV Abdizhapar Dzhumanovich, Doctor of Economics, Professor, Honorary Member of NAS RK, President of the International Academy of Innovative Technology (Almaty, Kazakhstan) **H = 6**

LUKYANENKO Irina Grigor'evna, Doctor of Economics, Professor, Head of the Department of the National University "Kyiv-Mohyla Academy" (Kiev, Ukraine) **H = 2**

SHISHOV Sergey Evgen'evich, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Department of Pedagogy and Psychology of Professional Education of the Moscow State University of Technology and Management named after K. Razumovsky (Moscow, Russia), **H = 4**

SEMBIEVA Lyazzat Maktybekova, Doctor of Economic Science, Professor of the L.N. Gumilyov Eurasian National University (Nur-Sultan, Kazakhstan), **H = 3**

ABILDINA Saltanat Kuatovna, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Department of Pedagogy of Buketov Karaganda University (Karaganda, Kazakhstan), **H = 3**

BULATBAYEVA Kulzhanat Nurymzhanova, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Chief Researcher of the National Academy of Education named after Y. Altynsarın (Nur-Sultan, Kazakhstan), **H = 2**

RYZHAKOV Mikhail Viktorovich, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, academician of the Russian Academy of Education, Editor-in-chief of the journal «Standards and monitoring in education» (Moscow, Russia), **H = 2**

YESSIMZHANOVA Saira Rafikhevna, Doctor of Economics, Professor at the University of International Business (Almaty, Kazakhstan), **H = 3**.

Bulletin of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan.

ISSN 2518-1467 (Online),

ISSN 1991-3494 (Print).

Owner: RPA «National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan» (Almaty). The certificate of registration of a periodical printed publication in the Committee of information of the Ministry of Information and Communications

of the Republic of Kazakhstan **No. 16895-Ж**, issued on 12.02.2018.

Thematic focus: *it is dedicated to research in the field of social sciences.*

Periodicity: 6 times a year.

Circulation: 300 copies.

Editorial address: 28, Shevchenko str., of. 220, Almaty, 050010, tel. 272-13-19

<http://www.bulletin-science.kz/index.php/en/>

© National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, 2023

Address of printing house: ST «Aruna», 75, Muratbayev str, Almaty.

МАЗМҰНЫ

ПЕДАГОГИКА

Е.Б. Абдимомынов, Т.Р. Абдыкадырова М. ӨУЕЗОВТИҢ ӨҢІМЕЛЕРІН ОҚЫТУДЫҢ ӘДІСТЕМЕЛІК НЕГІЗДЕР.....	14
Д. Айтенова, Хулия Касапоглу Ченгел, Ф. Турсуманова, М. Исакулова ҚАРАХАН ДӘУІРІ ӘДЕБИЕТІН ОҚЫТУДЫҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕР.....	29
Б. Акмагамбетова, Г. Сәрсек ОҚУШЫЛАРДЫҢ ЗЕРТТЕУШІЛІК ДАҒДЫЛАРЫН ДАМУДАҒЫ СҰХБАТТЫҢ РӨЛ.....	40
С.С. Анапияева ЦИФРЛЫҚ ДИЗАЙНДЫ ЖОБАЛАУ АРҚЫЛЫ БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ӘДЕБИ МӘТІНДЕРДЕГІ КӨРКЕМДЕГІШ ҚҰРАЛДАРДЫ ТАҢУ БІЛГІН ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ ӘДІСТЕМЕЛІК НЕГІЗДЕРІ.....	55
Ж.Б. Ахметова, Ж.А. Орынханова, Г.А. Сейдуллаева, Э.И. Турсунбаева ЖОҒАРЫ ОҚУ ОРНЫ ОҚЫТУШЫЛАРЫНЫҢ ЦИФРЛЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ МӘСЕЛЕЛЕРІ.....	70
Ө.И. Әбілғаева, К.А. Жумагулова, Л.М. Мамбетова, К.Б. Тлегенова ИНТЕГРАЦИЯ НЕГІЗІНДЕ БОЛАШАҚ БИОЛОГ ПЕДАГОГТЕРІН КӘСІБИ ДАЯРЛАУДЫҢ ТЕНДЕНЦИЯЛАРЫ.....	88
Е. Бурибаев, Ж. Хамзина, Л. Сафронова, Т. Килыбаев, Т. Әпендиев ҚАЗАҚСТАННЫҢ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ УНИВЕРСИТЕТІНДЕ ҒЫЛЫМИ ЗЕРТТЕУЛЕРДІҢ ТИІМДІЛІГІН БАҒАЛАУ.....	104
Г.А. Ергалиева, Л.М. Маденова, Ж.Ж. Нәбиева ЖАСӨСПІРІМДЕРДІҢ ҚҰНДЫЛЫҚ БАҒДАРЫНЫҢ ӨЗГЕРУ СЕБЕПТЕРІ.....	122
С.Ж. Жанжигитов, Б. Әбдуәлиұлы СТУДЕНТТЕРДІҢ ҚҰҚЫҚТЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ ӘДІСТЕМЕСІ.....	140
Г.А. Кажигалиева, А. Еркебекова, Г.А. Орынханова МЕКТЕПТЕГІ ОРЫС ТІЛІ САБАҚТАРЫНДА МӘТІНМЕН ЖҰМЫС.....	160
Ж.Б. Кдыралиева, Г.С. Балтабаева, Р. Жәлиқызы ЕЖЕЛГІ ДӘУІР ӘДЕБИЕТІНДЕГІ ҰЛТТЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚТАРДЫ ОҚЫТУ ӘДІСТЕМЕСІ.....	172
А.Б. Кудасбекова, А.П. Мынбаева, О.А. Стычева, Д. Байғұтова ЖОО-ДАҒЫ ӘДЕБИЕТ ПӘНІНДЕ ЛИНГВОСТИЛИСТИКАЛЫҚ ТАЛДАУ.....	180
Ж.Г. Кулекенова, З.Б. Ешимбетова, Б.Н. Агабекова, Ш.А. Акимбекова ЖОҒАРЫ КУРС СТУДЕНТТЕРІНІҢ КӘСІБИ ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН ДАМУДА ШЕТ ТІЛІНДЕ БІЛІМ БЕРУ.....	190

К. Мухтарқызы, Г.М. Абильдинова
ТОЛЫҚТЫРЫЛҒАН ШЫНАЙЫЛЫҚ МОБИЛЬДІ ҚОСЫМШАЛАРЫНЫҢ ОҚУШЫЛАРДЫҢ
ОҚУ МОТИВАЦИЯСЫНА ӘСЕРІ.....201

М.М. Нуризинова, М.К. Скаков, Ш.Ж. Раманкулов
БОЛАШАҚ МАМАНДАРДЫҢ ТРИБОЛОГИЯ ТУРАЛЫ ТҮСІНІКТЕРІНІҢ ҚАЛЫПТАСУЫН
ЗЕРТТЕУ.....212

А.Б. Туркменбаев, Э.А. Абдыкеримова, Б.У. Қуанбаева, М.Е. Рахметов
БІЛІМ БЕРУ ҮДЕРІСІНДЕ АҚПАРАТТЫҚ-КОММУНИКАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ
ҚОЛДАНУ ТӘЖІРИБЕСІ.....223

ЭКОНОМИКА

А.Б. Әбілқасым, Ғ.М. Жұрынов, Т.Н. Маширова, А.А. Иманбаев, А.Т. Шитенова
КӘСПОРЫНДА ЗАМАНАУИ САТУ ЛОГИСТИКАСЫН ЕНГІЗУ МЕХАНИЗМІ.....238

М.Е. Абылкасымова, Ш.Ж. Шунеев, С.А. Джуатова
ЭКОНОМИКАНЫ НЕСИЕЛЕНДІРУДІҢ ТЕПЕ – ТЕҢДІК ЖӘНЕ ШАМАДАН ТЫС ӨСУ
ҚАРҚЫНЫН БАҒАЛАУ.....248

Б.А. Альпенова, Д.Б. Муратова, Л.Т. Сарыкулова, К.А. Абдыкулова, Н.Х. Маулина
ҚАЗАҚСТАН Өңірлерін қаржыландырудың өлеуметтік-экономикалық
ӘСЕРІН БАҒАЛАУ.....278

Ж.А. Бабажанова, Д.А. Бекешева, А.К. Оралбаева, С.Ч. Примбетова, М.С. Толысбаева
ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ АУЫЛ ШАРУАШЫЛЫҒЫНДАҒЫ ИННОВАЦИЯЛЫҚ
ПРОЦЕСТЕРДІ ДАМУДЫҢ МОДЕЛІН ӘЗІРЛЕУ.....290

Ж. Байшукурова, Р. Якудина, С. Серикбаев, К. Камали, А. Нурманов
ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ЭКОНОМИКАЛЫҚ ЖҮЙЕСІНІҢ ҚЫЗМЕТІНІҢ ҚАЗІРГІ
ПАРАМЕТРЛЕРІН ЗЕРТТЕУ.....304

А.Н. Бейсембина, С.К. Кунязова, А.Ж. Бұхарбаева, А.Т. Султанов, Р.К. Айтманбетова
ЭКОНОМИКАНЫҢ ТРАНСФОРМАЦИЯСЫ ЖАҒДАЙЫНДА ХАЛЫҚТЫ ЖҰМЫСПЕН
ҚАМТУДЫ ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУ КОНТЕКСТІНДЕГІ ЕҢБЕК НАРЫҒЫ
ЭКОНОМИКАСЫНЫҢ МӘНІ МЕН РӨЛІ.....316

С.Т. Дошманова, Б.Ж. Болатова, А.А. Курманалина, Б.М. Таскарина, А.М. Сапарғали
ЭКОНОМИКАЛЫҚ ӨСУДІ ЫНТАЛАНДЫРУДАҒЫ ҒЫЛЫМНЫҢ РӨЛІ МЕН
МАҢЫЗЫ.....325

З.О. Иманбаева, Ғ.С. Мукина, Ж.А. Бабажанова, Ж.К. Аймагамбетова, Ғ.Д. Кенжебаева
ЕУРОПАЛЫҚ ОДАҚ ЕЛДЕРІНІҢ АУЫЛ ШАРУАШЫЛЫҒЫ КООПЕРАТИВТЕРІ
САЛАСЫНДАҒЫ ТӘЖІРИБЕСІ.....336

Б.А. Мархаева, М.У. Бейсенова, А.К. Мурзалиева
МЕЙРАМХАНАЛАРДА ШЕШІМ ҚАБЫЛДАУ ҮШІН РЕЛЕВАНТТЫҚ ШЫҒЫНДАРДЫ
ТАЛДАУ.....347

С.Т. Мусина, М.К. Асанова, А.Б. Мыржықбаева, Е.Т. Ақбаев, А.И. Нагорная КӨШІ-ҚОН СЕБЕПТЕРІН ЗЕРТТЕУ: ПАНДЕМИЯ КЕЗІНДЕГІ COVID-19 ЖӘНЕ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ РЕЙСТЕР АРАСЫНДАҒЫ БАЙЛАНЫСТЫ ТАЛДАУ.....	357
Қ.Т. Нұралина, С.А. Азылжанова, Ж.А. Абылқасимова, Л.М. Шаяхметова, Д.М. Ақишева АЙМАҚ ЭКОНОМИКАСЫН ДАМУДЫ МЕМЛЕКЕТТІК РЕТТЕУДІҢ ШЕТЕЛДІК ТӘЖІРИБЕСІ.....	369
Б.К. Нурмағанбетова, Г.Ж. Рысмаханова, М.Ш. Кушенова, А.Ж. Машаева, А.Ж. Оспанбаева ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ЭКОНОМИКАСЫНЫҢ ИННОВАЦИЯЛЫҚ САЛАСЫНА ШЕТЕЛ ИНВЕСТИЦИЯЛАРЫН ТARTУ МӘСЕЛЕСІ.....	382
О. Рыскельді, В. Шеломенцева, М. Миркович, А. Нурғалиева АУЫЛ ШАРУАШЫЛЫҒЫН ЦИФРЛАНДЫРУДЫҢ БОЛАШАҒЫ МЕН МӘСЕЛЕЛЕРІ.....	395
М.Х. Саидов, Н.А. Ашурметова, Б.Б. Қалықов, Г.М. Рахимжанова, Г.Т. Хамдамова ОРГАНИКАЛЫҚ АУЫЛ ШАРУАШЫЛЫҒЫНЫҢ ТЕОРИЯЛЫҚ НЕГІЗДЕРІ.....	410
М.Р. Сихимбаев, Г.Н. Сраилова, З.К. Калиаскарова, Қ.Б. Жұманазаров, А.Ж. Асаинов ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДА ҰЛТТЫҚ СТАНДАРТТАР БАЗАСЫНДА БАҒАЛАУДЫ ДАМУДЫ.....	422
А.Г. Утжанова, А.О. Жағыпарова МҰНАЙ ФЮЧЕРСТЕРІ НАРЫҒЫНЫҢ ДАМУЫН ТАЛДАУ.....	439

СОДЕРЖАНИЕ

ПЕДАГОГИКА

Е.Б. Абдимомынов, Т.Р. Абдыкадырова МЕТОДИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ОБУЧЕНИЯ РАССКАЗАМ М. АУЭЗОВА.....	14
Д. Айтенова, Хулия Касапоглу Ченгел, Ф. Турсуманова, М. Исакулова ОСНОВЫ ПРОБЛЕМЫ ПРЕПОДАВАНИЯ ЛИТЕРАТУРЫ ЭПОХИ КАРАХАНА.....	29
Б. Акмагамбетова, Г. Сарсеке РОЛЬ ИНТЕРВЬЮ В РАЗВИТИИ ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИХ НАВЫКОВ ОБУЧАЮЩИХСЯ.....	40
С.С. Анапияева МЕТОДИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ФОРМИРОВАНИЯ У МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ УМЕНИЙ ОПРЕДЕЛЯТЬ ХУДОЖЕСТВЕННЫЕ СРЕДСТВА В ЛИТЕРАТУРНЫХ ТЕКСТАХ ПОСРЕДСТВОМ ПРОЕКТИРОВАНИЯ ЦИФРОВОГО ДИЗАЙНА.....	55
Ж.Б. Ахметова, Ж.А. Орынханова, Г.А. Сейдуллаева, Э.И. Турсунбаева ПРОБЛЕМЫ ФОРМИРОВАНИЯ ЦИФРОВОЙ ГРАМОТНОСТИ ПРЕПОДАВАТЕЛЕЙ ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ.....	70
Ә.И. Әбілғаева, К.А. Жұмағұлова, Л.М. Мамбетова, К.Б. Тлегенова ТЕНДЕНЦИИ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ- БИОЛОГОВ НА ОСНОВЕ ИНТЕГРАЦИИ.....	88
Е. Бурибаев, Ж. Хамзина, Л. Сафронова, Т. Кильбаев, Т. Апендиев ОЦЕНКА ЭФФЕКТИВНОСТИ НАУЧНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ В ПЕДАГОГИЧЕСКОМ УНИВЕРСИТЕТЕ КАЗАХСТАНА.....	104
Г.А. Ергалиева, Л.М. Маденова, Ж.Ж. Набиева ПРИЧИНЫ ИЗМЕНЕНИЯ ЦЕННОСТНЫХ ВЗГЛЯДОВ ПОДРОСТКОВ.....	122
С.Ж. Жанжигитов, Б. Абдуалиулы МЕТОДИКА ФОРМИРОВАНИЯ ПРАВОВОЙ ГРАМОТНОСТИ СТУДЕНТОВ.....	140
Г.А. Кажигалиева, А. Еркебекова, Г.А. Орынханова РАБОТА С ТЕКСТОМ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА В ШКОЛЕ.....	160
Ж.Б. Кдыралиева, Г.С. Балтабаева, Р. Жәліқызы МЕТОДИКА ПРЕПОДАВАНИЯ НАЦИОНАЛЬНЫХ ЦЕННОСТЕЙ В ДРЕВНЕЙ ЛИТЕРАТУРЕ.....	172
А.Б. Кудасбекова, А.П. Мынбаева, О.А. Стычева, Д. Байғұтова ЛИНГВОСТИЛИСТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ НА ЗАНЯТИЯХ ПО ЛИТЕРАТУРЕ ВУЗЕ.....	180
Ж.Г. Кулекенова, З.Б. Ешимбетова, Б.Н. Агабекова, Ш.А. Акимбекова ИНОЯЗЫЧНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ В РАЗВИТИИ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ СТУДЕНТОВ СТАРШИХ КУРСОВ В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОЦЕССЕ.....	181

К. Мухтарқызы, Г.М. Абильдинова
ВЛИЯНИЕ УЧЕБНЫХ МОБИЛЬНЫХ ПРИЛОЖЕНИЙ ДОПОЛНЕННОЙ РЕАЛЬНОСТИ НА
МОТИВАЦИЮ УЧЕНИКОВ ВО ВРЕМЯ УРОКА.....201

М.М. Нуризинова, М.К. Скаков, Ш.Ж. Раманкулов
ИССЛЕДОВАНИЕ СФОРМИРОВАННОСТИ ПРЕДСТАВЛЕНИЙ БУДУЩИХ
СПЕЦИАЛИСТОВ О ТРИБОЛОГИИ.....212

А.Б. Туркменбаев, Э.А. Абдыкеримова, Б.У. Куанбаева, М. Рахметов
ОПЫТ ПРИМЕНЕНИЯ ИНФОРМАЦИОННО-КОММУНИКАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В
ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОЦЕССЕ.....223

ЭКОНОМИКА

А.Б. Әбілқасым, Ғ.М. Жұрынов, Т.Н. Маширова, А.А. Иманбаев, А.Т. Шитенова
МЕХАНИЗМ ВНЕДРЕНИЯ СОВРЕМЕННОЙ ЛОГИСТИКИ СБЫТА НА
ПРЕДПРИЯТИИ.....238

М.Е. Абылкасымова, Ш.Ж. Шунеев, С.А. Джуатова,
ОЦЕНКА РАВНОВЕСНОГО И ЧРЕЗМЕРНОГО ТЕМПОВ РОСТА КРЕДИТОВАНИЯ
ЭКОНОМИКИ.....248

Б.А. Альпенова, Д.Б. Муратова, Л.Т. Сарыкулова, К.А. Абдыкулова, Н.Х. Маулина
ОЦЕНКА СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОГО ЭФФЕКТА ФИНАНСИРОВАНИЯ
РЕГИОНОВ КАЗАХСТАНА.....278

Ж.А. Бабажанова, Д.А. Бекешева, А.К. Оралбаева, С.Ч. Примбетова, М.С. Толысбаева
РАЗРАБОТКА МОДЕЛИ РАЗВИТИЯ ИННОВАЦИОННЫХ ПРОЦЕССОВ В СЕЛЬСКОМ
ХОЗЯЙСТВЕ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН.....290

Ж. Байшукурова, Р. Якудина, С. Серикбаев, К. Камали, А. Нурманов
ИССЛЕДОВАНИЕ СОВРЕМЕННЫХ ПАРАМЕТРОВ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ
ЭКОНОМИЧЕСКОЙ СИСТЕМЫ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН.....304

А.Н. Бейсембина, С.К. Кунызова, А.Ж. Бухарбаева, А.Т. Султанов, Р.К. Айтманбетова
СУЩНОСТЬ И РОЛЬ ЭКОНОМИКИ РЫНКА ТРУДА В КОНТЕКСТЕ ОБЕСПЕЧЕНИЯ
ЗАНЯТОСТИ НАСЕЛЕНИЯ В УСЛОВИЯХ ТРАНСФОРМАЦИИ ЭКОНОМИКИ.....316

С.Т. Дошманова, Б.Ж. Болатова, А.А. Курманалина, Б.М. Таскарина, А.М. Сапаргали
РОЛЬ И ЗНАЧЕНИЕ НАУКИ В СТИМУЛИРОВАНИИ ЭКОНОМИЧЕСКОГО
РОСТА.....325

**З.О. Иманбаева, Г.С. Мукина, Ж.А. Бабажанова, Ж.К. Аймагамбетова,
Г.Д. Кенжебаева**
ОПЫТ СТРАН ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА В ОБЛАСТИ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫХ
КООПЕРАТИВОВ.....336

Б.А. Мархаева, М.У. Бейсенова, А.К. Мурзалиева
АНАЛИЗ РЕЛЕВАНТНЫХ ЗАТРАТ ДЛЯ ПРИНЯТИЯ РЕШЕНИЙ В
РЕСТОРАНАХ.....347

С.Т. Мусина, М.К. Асанова, А.Б. Мыржыкбаева, Е.Т. Акбаев, А.И. Нагорная ИЗУЧЕНИЕ ПРИЧИН МИГРАЦИИ: АНАЛИЗ ВЗАИМОСВЯЗИ МЕЖДУ COVID-19 И МЕЖДУНАРОДНЫМИ РЕЙСАМИ В ПЕРИОД ПАНДЕМИИ.....	357
К.Т. Нуралина, С.А. Азылканова, Ж.А. Абылкасимова, Л.М. Шаяхметова, Д.М. Акишева ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ ГОСУДАРСТВЕННОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ РАЗВИТИЯ ЭКОНОМИКИ РЕГИОНА.....	369
Б.К. Нурмаганбетова, Г.Ж. Рысмаханова, М.Ш. Кушенова, А.Ж. Машаева, А.Ж. Оспанбаева ПРОБЛЕМА ПРИВЛЕЧЕНИЯ ИНОСТРАННЫХ ИНВЕСТИЦИЙ В ИННОВАЦИОННУЮ СФЕРУ ЭКОНОМИКИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН.....	382
О. Рыскельді, В. Шеломенцева, М. Миркович, А. Нургалиева ПЕРСПЕКТИВЫ И ПРОБЛЕМЫ ЦИФРОВИЗАЦИИ СЕЛЬСКОГО ХОЗЯЙСТВА.....	395
М.Х. Саидов, Н.А. Ашурметова, Б.Б. Калыкова, Г.М. Рахимжанова, Г.Т. Хамдамова ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ОРГАНИЧЕСКОГО СЕЛЬСКОГО ХОЗЯЙСТВА.....	410
М.Р. Сихимбаев, Г.Н. Сраилова, З.К. Калиаскарова, К.Б. Жуманазаров, А.Ж. Асанов РАЗВИТИЕ ОЦЕНКИ НА БАЗЕ НАЦИОНАЛЬНЫХ СТАНДАРТОВ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН.....	422
А.Г. Утжанова, А.О. Жагыпарова АНАЛИЗ РАЗВИТИЯ РЫНКА НЕФТЯНЫХ ФЬЮЧЕРСОВ.....	439

CONTENTS

PEDAGOGY

Y.B. Abdimomynov, T.R. Abdykadyrova METHODOLOGICAL FOUNDATIONS OF TEACHING M. AUEZOV'S STORIES.....	14
D. Aitenova, Hulya Kasapoglu Cengel, F. Tursumanova, M. Isakulova ACTUAL PROBLEMS OF TEACHING LITERATURE OF THE KARAKHAN ERA.....	29
B. Akmagambetova, G. Sarseke THE ROLE OF INTERVIEWS IN THE DEVELOPMENT OF STUDENTS' RESEARCH SKILLS.....	40
S.S. Anapiyayeva METHODOLOGICAL FOUNDATIONS FOR THE FORMATION OF JUNIOR SCHOOLCHILDREN'S SKILLS TO IDENTIFY ARTISTIC MEANS IN LITERARY TEXTS THROUGH DIGITAL DESIGN.....	55
Zh. Akhmetova, Zh. Orynkhanova, G. Seidullayeva, E. Tursunbayeva PROBLEMS OF FORMATION OF DIGITAL LITERACY OF TEACHERS OF HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTION.....	70
A. Abiltayeva, K. Zhumagulova, L. Mambetova, K. Тлегенова TRENDS IN THE PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE BIOLOGY TEACHERS BASED ON INTEGRATION.....	88
Ye. Buribayev, Zh. Khamzina, L. Safronova, T. Kilybayev, T. Apendiyev EVALUATION OF THE EFFECTIVENESS OF SCIENTIFIC RESEARCH AT THE PEDAGOGICAL UNIVERSITY OF KAZAKHSTAN.....	104
G. Yergaliyeva, L. Madenova, Zh. Nabieva REASONS FOR CHANGING THE VALUE VIEWS OF ADOLESCENTS.....	122
S.Zh. Zhanzhigitov, B. Abdualiuly METHODS OF FORMATION OF LEGAL LITERACY OF STUDENTS.....	140
G.A. Kazhigaliyeva, A. Yerkebekova, G. Orynkhanova WORKING WITH TEXT IN RUSSIAN LANGUAGE LESSONS AT SCHOOL.....	160
Zh.B. Kadyralieva, G.S. Baltabayeva, R. ZHalikyzy METHODOLOGY OF TEACHING NATIONAL VALUES IN ANCIENT LITERATURE.....	172
A.B. Kudasbekova, A.P. Mynbayeva, O.A. Stycheva, D.N. Baigutova LINGUISTIC AND STYLISTIC ANALYSIS AT THE LESSONS OF LITERATURE AT THE UNIVERSITY.....	180
Zh.G. Kulekenova, Z.B. Yeshimbetova, B.N. Agabekova, Sh.A. Akimbekova FOREIGN LANGUAGE EDUCATION IN THE DEVELOPMENT OF UNDERGRADUATES' PROFESSIONAL COMPETENCE	190

K. Mukhtarkyzy, G. Abildinova

IMPACT OF AUGMENTED REALITY LEARNING MOBILE APPLICATIONS ON STUDENTS' MOTIVATION DURING LESSONS.....201

M. Nurizinova, M. Skakov, Sh. Ramankulov

THE STUDY OF THE FORMATION OF IDEAS OF FUTURE SPECIALISTS ABOUT TRIBOLOGY.....212

A. Turkmenbaev, E. Abdykerimova, B. Kuanbayeva, M. Rakhmetov

EXPERIENCE IN THE USE OF INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES IN THE EDUCATIONAL PROCESS.....223

EKONOMICS**A.B. Abylkasym, G.M. Zhuryynov, T.N. Mashirova, A.A. Imanbayev, A.T. Shitenova**

THE MECHANISM OF IMPLEMENTATION OF MODERN SALES LOGISTICS AT THE ENTERPRISE.....238

M. Abylkassymova, Sh. Shuneyev, S. Juatova

ASSESSMENT OF THE EQUILIBRIUM AND EXCESSIVE GROWTH RATES OF LENDING TO THE ECONOMY.....248

B. Alpenova, D. Muratova, L. Sarykulova, K. Abdykulova, N. Maulina

ASSESSMENT OF THE SOCIO-ECONOMIC EFFECT OF FINANCING THE REGIONS OF KAZAKHSTAN.....278

Z. Babazhanova, D. Bekesheva, A. Oralbayeva, S. Primbetova, M. Tolysbayeva

MODEL FOR THE DEVELOPMENT OF INNOVATIVE PROCESSES IN AGRICULTURE OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN.....290

ZH. Baishukurova, R. Yakudina, S. Serikbayev, K. Kamali, A. Nurmanov

STUDY OF MODERN PARAMETERS OF THE FUNCTIONING OF THE ECONOMIC SYSTEM OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN.....304

A. Beisembina, S. Kunyazova, A. Bukharbayeva, A. Sultanov, R. Aitmanbetova

THE ESSENCE AND ROLE OF THE LABOR MARKET ECONOMY IN THE CONTEXT OF EMPLOYMENT PROVISION IN THE CONDITIONS OF ECONOMIC TRANSFORMATION.....316

S.T. Doshmanova, B.Zh. Bolatova, A.A. Kurmanalina, B.M. Taskarina, A.M. Sapargali

THE ROLE AND IMPORTANCE OF SCIENCE IN STIMULATING ECONOMIC GROWTH.....325

Z.O. Imanbayeva, G. Mukina, Z. Babazhanova, Zh.K. Aimagambetova, G.D. Kenzhebayeva

EXPERIENCE OF THE EUROPEAN UNION COUNTRIES IN THE FIELD OF AGRICULTURAL COOPERATIVES.....336

B. Markhayeva, M. Beisenova, A. Murzaliyeva

ANALYSIS OF RELEVANT COSTS FOR DECISION MAKING IN RESTAURANTS.....347

S. Mussina, M. Assanova, A. Myrzhykbayeva, Y. Akbayev, A. Nagornaya

EXPLORING MIGRATION CAUSES: ANALYSIS OF THE RELATIONSHIPS BETWEEN COVID-19 AND INTERNATIONAL FLIGHTS DURING THE PANDEMIC PERIOD.....357

K.T. Nuralina, S.A. Azylkanova, J.A. Abylkasimova, L.M. Shayakhmetova, D.M. Akisheva FOREIGN EXPERIENCE OF STATE REGULATION OF REGIONAL ECONOMIC DEVELOPMENT.....	369
B. Nurmaganbetova, G. Rysmakhanova, M. Kushenova, A. Mashayeva, A. Ospanbayeva THE PROBLEM OF ATTRACTING FOREIGN INVESTMENT IN THE INNOVATIVE SPHERE OF THE ECONOMY OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN.....	382
O. Ryskeldi, V. Shelomentseva, M. Mirkovic, A. Nurgaliyeva PROSPECTS AND CHALLENGES IN DIGITALIZATION OF AGRICULTURE.....	395
M.H. Saidov, N.A. Ashurmetova, B.B. Kalykova, G.M.Rakhimzhanova, G.T. Khamdamova THEORETICAL FOUNDATIONS OF ORGANIC AGRICULTURE.....	410
M.R. Sikhimbayev, G.N. Srailova, Z.K. Kaliaskarova, K.B. Zhumanazarov, A.Zh. Asainov DEVELOPMENT OF ASSESSMENT ON THE BASIS OF NATIONAL STANDARDS IN THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN.....	422
A. Utzhanova, A. Zhagyparova ANALYSIS OF THE DEVELOPMENT OF THE OIL FUTURES MARKET.....	439

BULLETIN OF NATIONAL ACADEMY OF SCIENCES OF
THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN ISSN 1991-3494

Volume 1, Number 401 (2023), 140-159

<https://doi.org/10.32014/2023.2518-1467.427>

УДК 81-139

МРПТИ 14.35.09

© S.Zh. Zhanzhigitov*, B.Abdualiuly , 2023

L.N. Gumilyov Eurasian National University, Astana, Kazakhstan.

E-mail: syrym.g_96@mail.ru

METHODS OF FORMATION OF LEGAL LITERACY OF STUDENTS

Zhanzhigitov Syrym Zhanmuratovich – doctoral student, Faculty of Philology. Eurasian National University named after L.N. Gumilyov, Astana, Kazakhstan

E-mail: syrym.g_96@mail.ru. ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-7814-1378>;

Bekzhan Abdulaliuly – doctor, Professor. Faculty of Philology. Eurasian National University named after L.N. Gumilyov, Astana, Kazakhstan

E-mail: bekzhan_a7@mail.ru. ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-1481-8850>.

Abstract. This article discusses the problem of teaching legal vocabulary. The main characteristics of legal terminology are considered, the system structure is studied and substantiated. At present, there is an obvious need to learn a professional language as an important tool for disseminating professional information, as well as a means of communication in a professional environment. The purpose of the article is to consider the study of legal terms from the standpoint of Kazakh linguistics, to determine the content, to develop a methodology for the formation of legal literacy of students of the legal direction in the educational process and to conduct a practical test of their effectiveness. To achieve this goal in the course of the work, it is necessary to perform a number of tasks of the following nature: to identify key problem>s in the methodology of teaching the Kazakh language for students of legal specialties; consider the teaching methods most commonly used in the universities of Kazakhstan; consider innovative teaching methods that are rarely used by domestic teachers; analyze traditional and innovative methods. In the course of writing the article, informational, pragmatic, cognitive activity in the structure of law was analyzed. This is the main scientific novelty of the article. The following research methods were used in the work: control method, description method, systematization method, linguistic-statistical and structural methods of analysis.

This article has theoretical and practical significance, since the concept presented is valuable information for students of the legal field . It must be emphasized once again that in order to fully master the profession, it is necessary to know and correctly use lexical units called special concepts, that is, terms. It is these terms that constitute the semantic core of the special language destination. Legal terms have a number of unique characteristics that allow them to be classified into a special category. These characteristics include a abstractness of legal concepts, the ability of judicial and legal organizations to introduce new meanings of terms, the importance of judicial interpretation for formation of the meaning of the legal terminological unit. Each term takes its place among other elements of the terminological system, which are connected in a certain way and are located in A systematic approach to the study of industry terminology will undoubtedly optimize the learning process. This, in turn, reflects the consistency of scientific knowledge.

Keywords: special purpose language, legal term, terminological system, structural models, legal vocabulary, definition, association, component.

© С.Ж. Жанжигитов*, Б. Әбдуәліұлы, 2023

Г.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Астана, Қазақстан.

E-mail: syrym.g_96@mail.ru

СТУДЕНТТЕРДІҢ ҚҰҚЫҚТЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ ӘДІСТЕМЕСІ

Аннотация. Бұл мақалада құқықтық лексиканы оқыту мәселесі қарастырылады. Құқықтық терминологияның негізгі сипаттамалары сарапталып, жүйелік құрылымы зерттеліп, дәлелденді. Қазіргі уақытта кәсіби тілді кәсіби ақпаратты таратудың маңызды құралы ретінде, сондай-ақ кәсіби ортадағы байланыс құралы тұрғысынан зерттеу қажеттілігі айқын. Мақаланың мақсаты - заң терминдерінің қазақ тіл білімі тұрғысынан зерттелуін қарастыру, заң бағытында оқитын білім алушылардың құқықтық сауаттылығын оқу-тәрбие үдерісінде қалыптастырудың мазмұнын анықтап, әдістемесін жасау және олардың тиімділігін тәжірибе жүзінде тексерістен өткізу болып табылады. Алға қойылған мақсатқа жету үшін жұмыс барысында келесі сипаттағы бірқатар міндеттерді орындау қажет: заң мамандықтарының студенттері үшін қазақ тілін оқыту әдіснамасының түйінді мәселелерін анықтау; Қазақстанның жоғары оқу орындарында жиі қолданылатын оқыту әдістерін қарастыру; отандық педагогтер сирек қолданатын оқытудың инновациялық әдістерін қарастыру; дәстүрлі және дәстүрлі емес әдістемелерді талдау. Мақала жазу барысында заң құрылымындағы ақпараттық, прагматикалық, танымдық қызмет талданып көрсетілді. Бұл мақаланың негізгі ғылыми жаңалығы. Берілген жұмыста келесі зерттеу әдістері қолданылды: бақылау әдісі, сипаттау әдісі, жүйелеу әдісі, лингвостатистикалық және құрылымдық талдау әдістері. Зерттеу жұмысының

теориялық және практикалық маңызы бар, себебі ұсынылған тұжырымдама заң бағытында оқитын білім алушылар үшін құнды ақпарат. Мамандықты толық меңгеру үшін арнайы ұғымдар, яғни терминдер деп аталатын лексикалық бірліктерді білу және дұрыс қолдану қажет екенін тағы бір рет атап өту қажет. Арнайы мақсаттағы тілдің семантикалық өзегін құрайтын дәл осы терминдер болып табылады. Құқықтық терминдер оларды ерекше санатқа бөлуге мүмкіндік беретін бірқатар ерекше сипаттамаларға ие. Бұл сипаттамаларға заң ұғымдарының абстрактілігі; сот-құқықтық ұйымдардың терминдердің жаңа мағыналарын енгізу мүмкіндігі; құқықтық терминологиялық бірліктің мағынасын қалыптастыру үшін сот интерпретациясының маңыздылығы кіреді. Әр термин өзі белгілі бір жолмен байланысты және белгілі бір қатынастарда болатын терминдік жүйенің басқа элементтерінің арасында өз орнын алады. Салалық терминологияны зерттеудің жүйелі тәсілі оқыту процесін оңтайландыруға мүмкіндік беретіні сөзсіз. Бұл өз кезегінде ғылыми білімнің жүйелілігін көрсетеді.

Түйін сөздер: арнайы мақсаттағы тіл, заң термині, терминологиялық жүйе, құрылымдық үлгілер, құқықтық лексика, анықтама, ассоциация, құрамбөлік.

© С.Ж. Жанжигитов*, Б. Абдуалиұлы, 2023

Евразийский Национальный университет имени Л.Н. Гумилева,
Астана, Казахстан.
E-mail: syrym.g_96@mail.ru

МЕТОДИКА ФОРМИРОВАНИЯ ПРАВОВОЙ ГРАМОТНОСТИ СТУДЕНТОВ

Аннотация. В данной статье рассматривается проблема обучения правовой лексике. Рассмотрены основные характеристики юридической терминологии, изучена и обоснована системная структура. В настоящее время очевидна необходимость изучения профессионального языка как важного инструмента распространения профессиональной информации, а также средства общения в профессиональной среде. Цель статьи – рассмотреть изучение юридических терминов с позиций казахского языкознания, определить содержание, разработать методику формирования правовой грамотности обучающихся юридического направления в учебно-воспитательном процессе и провести практическую проверку их эффективности. Для достижения поставленной цели в ходе работы необходимо выполнить ряд задач следующего характера: выявить ключевые проблемы методологии преподавания казахского языка для студентов юридических специальностей; рассмотреть методики преподавания, наиболее часто используемые в ВУЗах Казахстана; рассмотреть инновационные методики преподавания, достаточно редко использующиеся отечественными педагогами; проанализировать традиционные и инновационные методики. В

ходе написания статьи проанализирована информационная, прагматическая, познавательная деятельность в структуре права. Это основная научная новизна статьи. В работе использованы следующие методы исследования: метод контроля, метод описания, метод систематизации, лингвистико-статистический и структурный методы анализа. Данная статья имеет теоретическое и практическое значение, так как представленная концепция представляет собой ценную информацию для обучающихся юридического направления. Необходимо еще раз подчеркнуть, что для полного овладения профессией необходимо знать и правильно использовать лексические единицы, называемые специальными понятиями, то есть терминами. Именно эти термины составляют семантическое ядро языка специального назначения. Правовые термины обладают рядом уникальных характеристик, позволяющих разделить их на особую категорию. Эти характеристики включают абстрактность правовых понятий; способность судебно-правовых организаций вводить новые значения терминов; важность судебной интерпретации для формирования значения правовой терминологической единицы. Каждый термин занимает свое место среди других элементов терминосистемы, которые определенным образом связаны и находятся в определенных отношениях. Систематический подход к изучению отраслевой терминологии, несомненно, позволит оптимизировать процесс обучения. Это, в свою очередь, отражает последовательность научных знаний.

Ключевые слова: язык специального назначения, юридический термин, терминологическая система, структурные модели, юридическая лексика, определение, ассоциация, компонент.

ҚІРІСПЕ

Терминологияны жетілдіру мәселелері ғылым мен практиканың кез-келген саласына белгілі бір дәрежеде қатысты. Бұл, ең алдымен, терминдер санының өсуіне және оларды қолданудың қандай да бір ережелерін қалыптастырып, оларға бағыну қажеттілігіне әкелетін заманауи қоғамдағы ақпараттық ағындардың көбеюіне байланысты.

Аталмыш үрдіс қоғам өмірінің құқықтық саласына да тән, өйткені соңғы жылдары Қазақстанда болып жатқан терең әлеуметтік өзгерістер заң шығару қызметінің жылдам даму қарқынына себепкер болды. Алайда, көптеген заңдар мен заңға тәуелді актілер заң техникасының талаптарына сәйкес болмағандықтан, бұл саладағы сандық өзгерістер әрқашан лайықты сапаға әкелмейтінін көрсетті.

Еліміздегі қарқынды қоғамдық әлеуметтік өмір туғызып отырған күнделікті қызметтегі қолданыстың қажеттілігін мынадан көруге болады: бұрын термин жасау жұмысымен тек лексикографтар мен лексикологтар, шетел тілдерінің мамандары, аудармашылар айналысса, қазіргі ғылым мен техника заманында логиктар мен математиктер, физиктер, медицина қызметкерлері, ауыл шаруашылығы ғылымының өкілдері және басқа сала ғылымдары да жүйелі түрде шұғылдана бастады.

Әдеби тілдің ауызша және жазбаша түрін қатар дамытып, оның қоғам өміріндегі қызметінің өрістей түсуіне мүмкіндік жасау, түрлі ауытқулардан арылтып отыру, небір күрделі ойды тіл арқылы дәл, анық жеткізе білуге көпшілікті тәрбиелей түсу т.б. тіл мәдениетін көтеру деген ұғымды білдіреді.

Тіл мәдениеті мен сөз мәдениеті деген терминдер өзара мағыналас болғанмен, бұлардың бір-бірінен айырмашылығы бар. Тіл мәдениеті дегеннің ұғымы кең. Ол көп жағдайда қарым-қатынас құралы болып табылатын, тілді жетілдіре беру, ұштай түсумен қатар сөз шеберлігі, сөйлеудегі әдептілік тәрізділерді де қамтиды. Әсіресе, соңғы ұғымдарға қатысты қарасақ, сөз мәдениеті дегеніміз қарым-қатынас құралын қалай игеріп, өмірде қалай пайдаланып жүрміз, оның әр қилы амал-тәсілдерін дұрыс, дәл, тиімді қолданып, мазмұнды, әсерлі етіп жұмсай алдық па дегенге келеді. Сонымен, сөз мәдениеті, алдымен, әдеби тілдің грамматикалық, лексикалық, стилистикалық, орфоэпиялық, орфографиялық нормаларын меңгеру, сонымен қатар, бейнелеуіш, көріктеуіш амал-тәсілдерді қарым-қатынас жасаудың мақсаты мен мазмұнына сай етіп қолдана білу дегенді білдіреді (Уәлиев, 1984).

МАТЕРИАЛДАР МЕН ӘДІСТЕР

Қоғам дамуының қазіргі кезеңінде белгілі бір кәсіппен байланысты сөйлеу әдетін білу – заман талабы әрі мәдениеттің негізгі құраушысы ретінде қарастырылады. Заңгерлердің кәсіби қарым-қатынасында заң терминологиясы мен терминологиялық мәдениеттің маңызы зор. Термин кәсіби ойлаудың және қандай да бір саладағы болмысты кәсіби игерудің негізгі санаты болып табылады. Осыған байланысты заң бағытында оқытатын мамандықтарда заң терминологиясын зерттеуге ерекше назар аудару керек. Осы бағытта оқытын білім алушылардың негізгі сөйлеу мәнері мен дағдыларын қалыптастыру, олардың кәсіби сөйлеу құзыреттілігі, көбінесе, заң терминологиясын меңгеру процесінде орын алады. Бірқатар тақырыптарды, соның ішінде «заң терминологиясын» зерделеу кезінде тілдің заң шығарудағы мүмкіндіктері, оның заңгер жұмысындағы негізгі құрал ретіндегі рөлі қарастырылуы қажет. Ұғымдардың анықтылығы мен оған сәйкес терминологиялық нақтылық заң мәтіндерін жазудың маңызды принциптері болып табылады.

Терминдер өзінің табиғаты бойынша мазмұндық ақпаратты білдіріп, жеткізуіне байланысты арнайы мақсаттағы тілдің мағыналық өзегі болып табылады. Дәл осы терминология бізге халықаралық ғылыми қарым-қатынаспен қатар, бірыңғай ақпараттық кеңістікті құруға мүмкіндік береді. Қоғам өміріндегі өзгерістер тілдің сөздік құрамына тікелей әсер ететіні сөзсіз. Үнемі көбейіп келе жатқан терминдердің қажеттілігін ғылыми-техникалық прогресс дәуірі анықтайды. Тілдерде пайда болатын жаңа сөздердің 90%–дан астамы терминдерді құрайтыны белгілі, ал кейбір ғылымдарда олар арнайы емес сөздердің санынан айтарлықтай асып түседі.

Құқық әрқашан тұлғааралық, қоғамдық және мемлекетаралық қатынастарды реттеу үшін негіз болған және болып қала береді, ол қоғам өмірінің ажырамас

бөлігі болып саналады. Заң термині – бұл заңнамада қолданылатын, нақты және белгілі бір мағынасы бар, семантикалық бірегейлік және функционалды тұрақтылығымен ерекшеленетін заң тұжырымдамасының жалпыланған атауы (Айтбаев, 1998).

Заң терминдерінің лексика-грамматикалық ерекшеліктері туралы, оған қатысты бірқатар мәселелерді талдау жасау арқылы белгілі бір қорытынды жасауға болады. Олардың ең негізгілері мыналар: осы топқа кіретін атаулардың затқа, құбылысқа және солар туралы терминдік ұғымға қатысын ашып, осы негізде жіктеу (классификациялау); заң терминдерінің жалпыхалықтық лексикадан алатын орны, осы негізде мағыналық жағынан толығы не болмаса тарылу; заңдық ұғымды білдіретін ұғымды сөздердің басқа салалық терминдерге қатысы (ұқсастығы мен ерекшелігі); көп мағыналық омонимділік, синонимділік, антонимділік қасиеттер, олардың заң терминіне қатысы; образдылық ауыспалы мағыналылық сияқты лексикалық мағыналардың заңды ұғымды білдіруге қатысы т.б. (Байсалов, 1960).

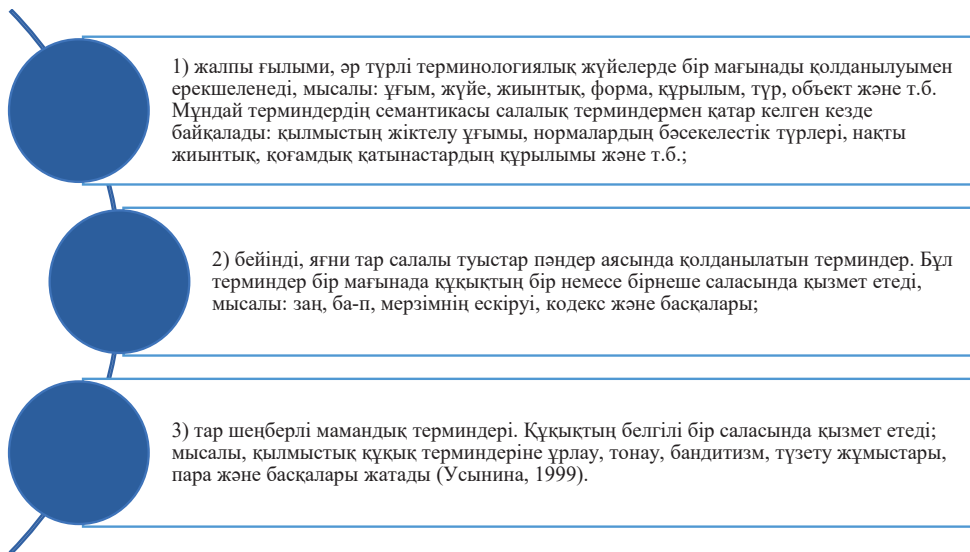
Заң терминіне берілетін анықтаманың *бір заң термині бір заңды ұғымды* білдіретіні туралы бөлігіне аса назар аудару керек. «Бір ұғым — бір термин» қағидасы күрделі сөз тіркестерімен берілген терминдермен жұмыс істеуде көмектеседі. Бұл принципті жеке терминдерді оқшаулау кезінде басшылыққа алу өте маңызды.

Нормативті-құқықтық актілерде ұғымдарды білдіру үшін келесі тәсілдер қолданылады:

- 1) сөзжасам, яғни терминдерді тілдегі сөзжасамдық элементтер көмегімен жасау;
- 2) ассоциацияға байланысты ұғымды білдіруде атауларды ауыстыру;
- 3) сөз тіркестері, яғни ұғымды бір немесе бірнеше сөздердің бірігуі арқылы беру;
- 4) кірме сөздер, яғни басқа тілден алынған терминологиялық атауларды қолдану.

Заң терминдерінің әртүрлі негіздеме бойынша жіктелуімен танысу типологияны құрудың ең ұтымды тәсілдерін ұсынуды қамтиды. Сонымен, заңнаманың барлық саласында қызмет ететін жалпықұқықтық терминология (*мемлекеттік орган, лауазымды тұлға, құзыреттілік, құқықтық және т.б.*); заңнаманың бірнеше саласында қолданылатын, салааралық терминология (*материалды жауапкершілік, айтарлықтай зиян, теріс қылық және т.б.*); заңның нақты саласында қолданылатын терминология (*мәміле, қылмыстың жасалу мерзімінің ескіруі және т.б.*) болып бөлінеді (Пиголкина, 1990).

Осы жіктеудің ерекше атап өтетін тұсы ретінде ғылыми мәтіндерде қолданылатын заң терминдерінің қызметін мақсатына сәйкес бірнеше түрлерге бөлуді қарастыруға болады:

НӘТИЖЕЛЕР МЕН ТАЛҚЫЛАУЛАР

Бұл зерттеуде жұмыс анықтамасы ретінде заң тілі кәсіби тіл ретінде сипатталады. Біріншіден, бұл ортақ кәсіппен біріккен белгілі бір адамдар тобының тілі болғандықтан, екіншіден, бұл тіл кәсіби тілдің барлық белгілеріне сәйкес келеді: нақты объектілерді, ұғымдарды анықтауға арналған ортақ тілдің нұсқасы, ол бір кәсіптік топтағы қарым-қатынас үшін қызмет етеді.

Қазіргі студенттердің жоғары білім алу мәнмәтінінде, оның ішінде заң мамандықтары бойынша кәсіби қазақ тіліне оқытудың түйінді мәселелерінің бірі — жоғары оқу орнына түсетін студенттер білімінің әркелкілігі болып табылады. Бір жағынан, отандық жоғары оқу орындарының заң факультеттеріне түсетін, оған дейін Қазақстан аумағында тұрған және оқыған студенттер туралы айтатын болсақ, олардың көпшілігі бірдей жалпы білім беру бағдарламасы бойынша оқиды (гимназия, лицей және басқа да жоғары талаптары бар мамандандырылған жалпы білім беретін мекемелердің білім алушыларын қоспағанда). Екінші жағынан, жалпы білім беру бағдарламасы бойынша орта мектепте оқу — оны аяқтағаннан кейінгі бірдей нәтижеге кепілдік бермейді. Еліміздің қазіргі білім беру жүйесі үшін кең таралған жағдай — Астана және одан да басқа ірі мегаполис қалалардағы оқыту сапасы аймақтардағы, тіпті шағын елді-мекендердегі (ауылдар, округ, қала үлгісіндегі кенттер және т.б.). оқыту сапасына қарағанда әлдеқайда жоғары. Әдетте, ірі қалалардың орта білім беру мекемелерінде жұмыс істейтін қазақ тілі мұғалімдерінің де кәсіби құзыреттіліктері шағын елді мекендердегі мұғалімдерге қарағанда жоғары дамыған.

Мұның бәрі жоғары оқу орындарына түсетін студенттердің белгілі бір үлесі тілдің кәсіби құрамдас бөлігін — кәсіби лексиканы және тиісті стиль ерекшелігін меңгеруді қамтитын қазақ тілін оқыту бағдарламасын оңтайлы

игере алмайтындығына әкеледі. Өйткені оларда жалпы білім беретін қазақ тілінің қалыптасқан құзыреттері қалыптаспаған. Бұл аспект белгілі бір жоғары оқу орны шеңберінде заң мамандықтарының студенттері үшін қазақ тілін кәсіби деңгейде оқытудың кешенді әдістемесін әзірлеуде сөзсіз ескерілуі керек.

Оқытудың дәстүрлі әдістемелеріне мыналар жатады: заң пәнінің кәсіби тақырыптарын қамтитын мақалаларды, жаңалықтарды, теориялық материалдарды оқу; зерттелген теориялық тақырыпты, мақалада оқылған қандай да бір ғылыми-зерттеу сұрағын баяндау; заң тілінің кәсіби лексикасын зерделеу; қазақ тіліндегі нормативтік-құқықтық актілерді талдау (оқу, аударма, талдау, студенттің оқығанын қаншалықты түсінгенін анықтауға мүмкіндік беретін сұрақ-жауап); сот тәжірибесінің мысалдарын талдау; белгілі бір заң мәселелерін талқылауды көздейтін тақырыптар бойынша диалогтардың аудиожазбаларын тыңдау.

Оқытудың дәстүрлі емес әдістемелерінің ішінде мыналарды бөліп көрсетуге болады: деректі және көркем фильмдерді аудиториямен немесе өз бетінше қарау, қарап шыққаннан кейін студенттің фильмдегі оқиғаларды қаншалықты түсінгенін бағалауға мүмкіндік беретін бірқатар тапсырмаларды орындау; студенттер топтарға бөлініп, мұғалім тағайындаған немесе өз бетінше таңдаған қандай да бір құқықтану тақырыптарын талқылайтын әртүрлі үлгідегі диалогтық сабақтарды ұйымдастыру; спикинг клубтар және сөйлеу дағдыларының аудиториядан тыс тәжірибесінің басқа да әдістері; студенттердің жобалық қызметі (Азизова, 2016).

Егер топтың көп бөлігінің білім деңгейі төмен болса, дәстүрлі және дәстүрлі емес оқыту әдістерін жүзеге асыру үшін материалдарды сұрыптағанда, топтың орташаландырылған деңгейіне бейімделген материалдарды таңдау ұсынылатынын айта кету керек. Өкінішке орай, жоғары оқу орнында қазақ тілін оқыту аясында көптеген оқытушылар әр жеке студенттің білім деңгейіне сәйкес материалдарды таңдап отырмайды. Дегенмен, студенттердің қазіргі тілдік білім деңгейін анықтау үшін кіріспе және кезеңдік тестілеуді өткізіп, студенттерді топтарға бөлу арқылы мұғалімге түсетін жүктемені айтарлықтай арттырмай-ақ, мұны жүзеге асыруға әбден болады. Оқытудың белгілі бір әдістерін жүзеге асыру барысында студенттердің әр тобы үшін оның тіл дамуының жалпы деңгейіне сәйкес келетін оқу материалын таңдауға болады. Бұл тәсіл ең тиімді болып табылады.

Қазақ тілін оқытудың заманауи әдістемесінде коммуниктивтік (қатысымдық) құзырет қалыптастыруға баса назар аударылады. Заң қызметкерінің коммуниктивтік құзыретін «маманның арнайы қалыптасқан білім мен дағдылар негізінде әртүрлі құқықтық іс-әрекеттерді орындау және құқықтық мәселелерді шешу үдерісінде қарым-қатынасты жүзеге асыру қабілеті» деп анықтауға болады (Азизова, 2016).

Осыған байланысты, «Кәсіби қазақ тілі», «Практикалық қазақ тілі» пәндері аясында заңгер даярлау студенттерге мамандық тілін оқытуды және олардың қазақ тілінде кәсіби қызметті орындау үшін қажетті қабілеттері мен дағдыларын

қалыптастыруды талап етеді. Олар: құқықтық мазмұндағы мәтіндерді жеңіл түсініп игеру, хабарламалар жасау, әңгіме жүргізу, кәсіби тақырыптар аясында заң құжаттарын жасау.

Заң факультеттерінің студенттерінде осы құзыреттерді қалыптастыру мен дамытудың ең тиімді әдістері: пікірталастар, дөңгелек үстелдер, рөлдік ойындар.

Студенттерде қазақ тілін үйренуде коммуникативтік құзыретін қалыптастырудың ұсынылған әдістемелері оқу қызметі түрінде (аудиториялық сабақтар барысында), сондай-ақ, сыныптан тыс іс-шаралар ретінде де жүзеге асырылуы мүмкін.

Сонымен қатар, қазақ тілінде коммуникативтік құзыретті дамытудың тиімді және инновациялық әдістемелеріне отандық жоғары білім беру жүйесі шеңберінде және студенттерге осы жүйе мәнмәтінінде қазақ тілін оқытуға арналған сыныптан тыс оқыту әдістемелері жатады:

1-кесте. Сыныптан тыс оқыту әдістемелері

Сыныптан тыс оқыту әдістемелері	Құрылымы
Speaking club.	Бұл жағдайда отандық және шетелдік заңнаманың әртүрлі нормативтік-құқықтық мәселелері бойынша жаңалықтарды талқылау, сот тәжірибесінің нақты істері бойынша әртүрлі қайшылықты мәселелерді, заң пәнінің әртүрлі салаларында қолданыстағы заңнаманың ағымдағы мәселелерін және тағы да басқаларын талқылау мақсатында сыныптан тыс Speaking club ұйымдастыру көзделеді. Speaking club-ты оқытушы да, студенттердің өздері де ұйымдастыра алады. Клуб мүшелерінің тілдік дағдыларын тез дамыту үшін аптасына 1-3 рет жиналып өткізу ұсынылады. Студенттерді клубқа қатысуға ынталандыру үшін оқытушы кәсіби қазақ тілі курсынан өту кезіндегі жалпы бағадан, студент клуб қызметіне тұрақты қатысу арқылы алатын белгілі бір ұпай санын бөле алады.
Заң бағытында оқитын басқа оқу орны студенттерімен қарым-қатынас	Форумдарда, Skype, Telegram, Whatsapp және басқа қосымшалар арқылы онлайн байланысқа шығу. Студент құқықтық форумдарда өзін қызықтыратын тақырыптағы талқылауларға қатыса алады. Сондай-ақ, тұрақты қарым-қатынас жасау үшін университет форумдарында басқа жоғары оқу орындарының студенттері арасында достар табу мүмкіндігі бар. Коммуникативтік құзыретті дамытудың осы әдісін қолдана отырып, студент жазу дағдысын жаттықтырып, грамматикалық білімін арттыруға мүмкіндік беретін жазбаша хабарлама форматында да, сонымен қатар тыңдалым және айтылым дағдыларын жетілдіретін аудио-хабарлама немесе бейнечат форматында да сөйлесе алады. Осы жағдайлардың кез-келгенінде студент коммуникативтік құзыретті дамытып қана қоймай, сөздік қорын да арттырады

Аталмыш әдістемені нәтижелері көрініс табатын практикалық жоба түрінде қолдануға болады. Егер әдістеме студенттің жобалық қызметі түрінде қолданылатын болса, жобаның ең қысқа мерзімін 3 ай деп белгілеу ұсынылады.

Мұндай жобаның нәтижелерін ұсыну келесі үлгілердің бір түрінде ұйымдастырылуы мүмкін:

1) студенттің 5-7 минуттық ауызша баяндамасы, ол келесі құрылымға ие бола алады: жобалық қызметтің субъектісі кім болды (қай жоғары оқу

орнының студенті); қандай платформада немесе қандай құралдардың көмегімен қарым-қатынас жасады; жоба барысында қандай тақырыптар мен мәселелерді талқылады; белгілі бір мәселе бойынша басқа оқу орнының студенттері қандай көзқарастарды ұстанады (соңғысы объективті түрде студенттің басқа студенттермен топтық қарым-қатынасы аясында ғана, әйтпесе ол өз әңгімелесушісінің көзқарасын қысқаша ғана айта алады); өзімен әңгімелесушісінің немесе әңгімелесушілердің талқыланатын мәселелер бойынша көзқарастарымен келісе ме, келіспесе, неге. Бұл баяндама студенттің хат алмасуынан алынған скриншоттарды немесе байланыста болған студенттермен нақты қарым-қатынасты растайтын қысқа бейнежазбаларды көрсету арқылы қамтамасыз етіле алады;

2) студенттің коммуникативтік құзыретін сипаттайтын, студентпен қарым-қатынасқа бейне-пікір, сондай-ақ, заң пәніне қатысты талқыланған мәселелер туралы қысқаша анықтама, көптеген мәселелер бойынша студенттердің көзқарастарының сәйкес келуі немесе сәйкес келмеуі туралы анықтама;

3) презентациялық сабақ барысында, проектор арқылы «қоңырау шалу» трансляциясымен студенттің басқа оқу орны студенттерімен бейне қоңырауы. «Қоңырау шалу» барысында педагогпен әңгімелесу кезінде студенттердің қарым-қатынасының қысқаша қорытындысын көрсету, сондай-ақ, алдыңғы жағдайлардағыдай қысқаша талқыланған мәселелер мен солар бойынша көзқарастардың сәйкес келу-келмеуін жариялау ұсынылады (Токтоназарова, 2020). Соңғы нұсқа студенттің жобалық қызметінің нәтижелерін бағалау үшін ең қызықты және шынайы болып табылады, бірақ отандық білім беру және көптеген жоғары оқу орындарын техникалық қамтамасыз ету жағдайында жүзеге асыру қиын.

Заң бағытында оқитын білім алушылардың құқықтық сауаттылығын қалыптастыру моделі компоненттердің бірлігін (*мотивациялық, мазмұндық және іс-әрекеттік*), өлшемдер мен көрсеткіштерді, деңгейлерді қарастырады (2-кесте).

2-кесте. Болашақ заңгерлердің құқықтық сауаттылығын қалыптастырудың моделі

Компоненттері	Өлшемдері	Көрсеткіштері	Деңгейлері
Мотивациялық	<i>Құқықтық сауаттылыққа бағыттылығы</i>	Құқықтық сауаттылыққа талпынысы; құқықтық сауаттылықты қажеттенуі; құқықтық сауаттылыққа қызығушылығы.	Жоғары: - құқықтық білімнің жоғары дәрежеде қалыптасып, дамуы; - құқықтық санасы мен мәдениетінің, белсенділігінің сапалы қалыптасып, дамуы; - құқықтық білімді, саналы азаматтың құқық бұзушылыққа бармауына сенімді болуы мақсатында сапалы құқықтық өнеге көрсетуге ұмтылуы; - өзінің құқықтық мәдениетіне, құқықтық іскерлігі мен дағдысына өзіндік баға бере білуі; - құқықтық білім мен тәрбие беру

Мазмұндық	<i>Құқықтық сауаттылық білімі</i>	Құқықтық сауаттылықтан теориялық білімінің болуы; құқықтық сауаттылықтың функцияларының білімі; құқықтық сауаттылықтың мәнін, ерекшеліктерін, құрылымдық компоненттерін білуі; құқықтық сауаттылық әрекеттерді ұйымдастыру мен тәсілдерін білу.	жұмыстарын іскерлікпен ұйымдастыра білуі; - ғылыми-зерттеу жұмыстарымен айналысуы және оны әдетке айналдыруы. Жеткілікті: - құқықтық білімнің жеткілікті дәрежеде қалыптасып, дамуы; - құқықтық санасы мен мәдениетінің, белсенділігінің жеткілікті дәрежеде қалыптасып, дамуы; - құқықтық білімді, саналы азаматтың құқық бұзушылыққа бармауына сенімді болуы мақсатында жеткілікті дәрежеде құқықтық өнеге көрсетуге ұмтылуы;
Іс-әрекеттік	<i>Құқықтық сауаттылықты іс-әрекетте көрсете білу.</i>	Құқықтық сауаттылығын, меңгерген білімін іс-әрекетте пайдалану іскерлігі; құқықтық іс-шараларды ұйымдастыруда жергілікті материал элементтерін тиімді қолдану іскерлігі; құқықтық қауіпсіздіктің алдын алу шараларына талдау жасау қабілеті	- өзінің құқықтық мәдениетіне, құқықтық іскерлігі мен дағдысына жеткілікті дәрежеде баға бере білуі; - құқықтық білім мен тәрбие беру жұмыстарын жеткілікті дәрежеде ұйымдастыра білуі; - ғылыми-зерттеу жұмыстарымен жеткілікті дәрежеде айналысуы; Орта деңгей: - құқықтық білімдерінің орташа дәрежеде қалыптасып, дамуы; - құқықтық санасы, мәдениеті мен белсенділігінің орташа дәрежеде қалыптасуы; - құқық қорғау процесіне жеке адамның әсер ету мүмкіндіктерін түсінуі; - болашақ кәсібіне байланысты кездесетін кейбір мәселелерді түсінуі; - құқықтық ғылыми-зерттеу жұмыстарын орындауда кейбір дағдыларға иеленуі. Төмен деңгей: - өзіндік құқықтық білімі мен біліктілігін арттыруға талпынбауы; - құқықтық санасы мен мәдениетінің, белсенділігінің төмендігі; - құқық қорғау әрекеттеріне белсенділікпен қатыспауы, қызығушылықтығын білдірмеуі; - құқықтық іскерлікті өз бойына қалыптастыруды міндеттемеуі немесе қажет етпеуі.

Мотивациялық компонент. Кез-келген қызметтегі маңызды мотив дәлелді себептер болып табылады. Болашақ заңгерлердің құқықтық сауаттылығы

және құқық саласындағы қызметінің іс-әрекеттік қарым-қатынасы ретінде айқындауға болады, оның негізінде саналы түрде қойылып, белгілі бір түрде дәйектелген мақсат болады. Болашақ заңгерлердің құқықтық сауаттылығын қалыптастырудың *мотивациялық* компоненті құқық саласы бойынша жоғары оқу орындарындағы болашақ заңгерлердің құқықтық сауаттылығының, кәсіби білімі мен құзырлығының қалыптасуына және қоғамдағы, мемлекеттегі кездесетін құқықтық заң бұзушылыққа жол бермейтін құқықтық білімсіздікті жоюға даяр болашақ заңгер маманы ретінде қалыптасуына көмектеседі. Бұл компонент болашақ заңгерлердің рухани адамгершілік қасиеттерін, білімділігін, тәртібін, эстетикалық талғамын, этикалық ұстанымын және т.б. тұлғалық қасиеттерін сипаттайды және құқықтық санасын, мәдениетін, белсенділігін арттырады.

Мазмұндық компонент болашақ заңгерлердің құқықтық сауаттылығын әдіснамалық, теориялық білімінің негізінде қалыптастырудың және атап айтқанда, құқықтық кәсіби іс-әрекетіне даярлығын зерттеудің шешуші шарты болып табылады. Білім алушылар мазмұндық компонент шеңберінде құқықтық саладан кәсіби шеберлігін нығайтады, құқықтық тәрбие жұмыстары туралы білім қорын жетілдіреді, әдіс-тәсілдер мен құралдарының мазмұны мен танысады, оларды пайдалану құралдарын меңгереді. *Мазмұндық компонент* болашақ заңгерлердің бойында қалыптасатын құқықтық, интеллектуалдық және практикалық іскерліктерді дамыту мен оларды жетілдіру мақсаттарында жүргізетін зерттеу жұмыстарын, тәжірибелерін сипаттайды.

Іс-әрекеттік компонент болашақ заңгерлердің жоғары оқу орындарында теориялық білімдерін практика барысында бекіту, педагогикалық іскерліктері мен дағдыларын жетілдіру мәселелерін қамтиды. Мұнда болашақ заңгерлердің кәсіби іскерлігі мен дағдысының, құзырлығының сапалы дамуы үшін оқу-танысу және өндірістік практикалардан өтудің маңыздылығы зор.

Тәжірибелік-эксперимент жұмыс Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінде үш кезең бойынша (*анықтау, қалыптастыру, бақылау*) жүргізілді. Экспериментке 47 студент қатысты, оның 29 эксперимент тобында, 18 студент бақылау тобында.

Педагогикалық экспериментке тән ерекшеліктер болып:

- педагогикалық үдеріске зерттеу және болжамның міндетіне сәйкес маңызды өзгерістерді әдейі енгізу;
- оның біртұтас сипатын бұзбай, құбылыстардың арасындағы байланыстарды көруге мүмкіндік беретін педагогикалық үдерісті ұйымдастыру;
- терең сапалы талдау және мүмкіндігінше педагогикалық үдеріске енгізілген жаңа компоненттерді және барлық үдеріс нәтижелерін дәлірек сандық өлшеу саналады.

Эксперимент барысында болашақ тіл мамандарын кәсіби даярлау үдерісіне жоғарыда ұсынылған тұжырымдамалық бағыт-бағдар қағидалары мен оқу бағдарламалары ендіріледі.

Эксперимент мынадай міндеттерді қарастырады:

1. Құқықтық сауаттылықты қалыптастыруға негізделген оқу үдерісінің құрылымын оңтайландыру;

2. Зерттеу барысында жасалған бағдарламаларды құқықтық сауаттылықты қалыптастыруға негізделген пәндерді меңгерту;

3. Болашақ заң саласы мамандарын кәсіби даярлау үшін жасалған әдістемені практикаға ендіру;

4. Заң саласы мамандарын кәсіби даярлау үдерісінің тиімділігін қамтамасыздандыратын оңтайлы әдістемелік технологияларды және құралдарды айқындау;

5. Тәжірибелі-эксперимент жұмысы нәтижелерін математикалық-статистикалық өңдеуден өткізу.

Әр кезеңнің соңында төмендегідей әдістеменің («Қоғамдық іс-әрекетке көзқарас», дидактикалық ойындар, анықтамалық-ассоциативті эксперименттер және т.б.) көмегімен меңгерілген бағдарламалардың сапасын байқау мақсатында аралық тапсырмалар жүргізілді.

Мысалы, «Қоғамдық іс-әрекетке көзқарас» әдістемесінде студенттерге жағдаяттық тапсырмалар берілді. Берілген жағдаят мазмұнында қолданыста сирек кездесетін терминдер кірістірілді. 5-7 минут аралығында жауаптары тыңдалды.

Бірінші кезеңнің нәтижесі құқықтан студенттер білімінің жеткіліксіздігін көрсетті. Мәселен, «делдал», «грациялық күн», «шайыр» сынды сирек кездесетін құқық терминдерінің мәніне 45% студент дұрыс жауап бермеді. 25%-і отбасы құқығына, жалпы азаматтық құқыққа байланысты терминдерді жеткілікті шамада ажырата алмады.

Бұл кемшіліктер қалыптастыру экспериментінің *екінші кезеңінде* құқық теориясы бойынша даярланған кешенді сұрақтар мен дәрістерді меңгеру барысында шешімін тапты. Білім нәтижесі әрбір тақырыптың соңында тексеріліп отырды. Мысалы «Танымдық қызығушылық» әдістемесінің мазмұны мынадай көрініс алды: Мақсаты – студенттердің құқықтық сауаттылыққа танымдық қызығушылығының бар екендігін білу. Өткізу тәртібі: студенттерге ешбір ескерусіз және даярлықсыз мына аталған тақырыпта (қалауы бойынша) шағарма жазу ұсынылды:

1. *Құқық туралы мен не білемін?*

2. *Құқық мені несімен қызықтырады?*

3. *Құқықтық сауаттылық дегенді қалай түсінемін және т.б.*

Шығарма, біріншіден тақырыпты таңдау бойынша, екіншіден мазмұны бойынша талданады. Мұндай талдау студенттің қызығушылық деңгейін белгілеуге және осы қызығушылықтың қаншалықты тұрақты екенін білуге бағытталады. Екінші кезеңнің нәтижесі студенттердің құқықтық сауаттылығының бірқатар өскенін көрсетті.

Үшінші кезеңде біз студенттердің осы саладан білім, іскерлік, дағдысын жетілдіру мақсатында дәстүрлі емес жұмыс формаларына аса назар аудардық: лекция — диалог, бейнетаспадан үзінділер, заңнан келтірілген терминдерге

өзіндік түсініктеме беру және т.б. Білім нәтижесін тексеру мақсатында анықтамалық және ассоциативті тапсырмалар ұсынылды.

Анықтамалық экспериментте студенттерге 25 термин ұсынылды. Бұл ретте студенттер «заң термині» ұғымын ашпады, тапсырмаларға түсініктемелерді де барынша аз бердік, өйткені егжей-тегжейлі түсіндіре отырып, нәтижесінде ғылыми құндылығы жоқ, көбіне мысалдармен ұсынылған нәтижелерге қол жеткізер едік.

Анықтамалық эксперименттің коммуникативті міндеті қарапайым тіл иелерінің заң терминдерінің мағынасын түсіндіруі болды. Субъектілерге “*Бұл сөздер қандай мағынаға ие?*” деген сұрақ қойылған сауалнамалар ұсынылды. Алдын ала іріктелініп алынған терминдер бар сауалнаманы эксперименттің әрбір қатысушысы сұраққа жауап бере отырып, оны 10-15 минут ішінде толтыруы керек еді. Осыдан кейін біз алынған түсіндірмелерге семалық талдау жасадық.

Экспериментке ұсынылған 25 терминнің екеуіне талдау жасап көрейік. Терминдердің сөздіктердегі және қарапайым түсіндірмелері 3-кестеде көрсетілген.

3-кесте. Заң терминдерінің түсіндірмесі

Термин	Сөздіктегі түсіндірме	Студенттердің түсіндірмесі
Әскери жағдай	1.Мемлекетті қорғау немесе қоғамдық тәртіпті және мемлекеттік қауіпсіздікті қамтамасыз ету үшін төтенше шараларды енгізу мен сипатталатын ерекше құқықтық тәртіп (Г.А.Жаналинов). 2. Тәртіп пен мемлекеттік қауіпсіздік шаралары әскерилерге жүктелген жағдай. Қазақстан Республикасының президенті Республикаға қарсы агрессия жасалған не оның қауіпсіздігіне сырттан тікелей қатер төнген ретте Республиканың бүкіл аумағында немесе оның жекеленген жерлерінде әскери жағдай енгізеді, ішінара немесе жалпы мобилизация жариялап, бұл туралы Республика Парламентіне дереу хабарлайды (ҚР Конституциясы) (Ғ.Қалиев)	1.1 Әскери қауіп туындаған кезде мемлекеттегі режим (5), 1.2 арнайы шараларды енгізумен сипатталады: адамдардың бостандығын шектеу, коменданттық сағат енгізу (3). 2.1 Соғыс қимылдары кезінде елде туындайтын жағдай (17), 2.2 әскери араласуды қажет етеді (1). 3. Әскери міндет, әскери қызмет (2). 4. Заңдар мен ережелер жинағы (1).
Мемлекет	1.Мемлекеттік биліктің, мемлекеттік басқарудың, соттар мен прокуратураның орталық және жергілікті органдары жүйесінің көмегімен қоғамды басқаруды жүзеге асыратын саяси жүйенің негізгі құрамдас бөлігі (А.Болатжан) 2.Қоғамды басқаруды, оның экономикалық және әлеуметтік құрылымын құрғауды іс жүзіне асырушы қоғамның саяси жүйесінің негізі, марксистердің пікірінше,таптық антогонистік қоғамда эконмикалық жағынан үстем таптың қолында болады және ең алдымен солардың әлеуметтік қарсыластарын басу үшін пайдаланылды (Р.Н.Нұрғалиев)	1. ел (2). 2.1 шекаралары бар белгілі бір аумақ (14), 2.2 белгілі бір халық тұрады (2), 2.3 құқықтары мен міндеттері бар (3), 2.4 заңдары бар (1), 2.5 көшбасшы, басшы (3), 2.6 егемендік (1), 2.7. символизм (1), 2.8 билік органдары (2).

Жүргізілген анықтамалық эксперимент заң терминдерін қарапайым түсіндірудің келесі ерекшеліктерін анықтауға мүмкіндік берді:

1. Заң тұрғысынан бірмағыналы терминдер қарапайым тіл иесі үшін көп мағыналы болып шығады. Мәселен, *«әскери жағдай»* термині қарапайым түсіндірмеде бес мағынаға ие: *“әскери қауіп туындаған жағдайдағы мемлекеттік режим, адамдардың бостандығын шектеу, коменданттық сағат енгізумен сипатталады”*; *“соғыс қимылдары кезінде елде туындайтын жағдай, әскери араласуды қажет етеді”*; *“әскери міндет, әскери қызмет»*; *“заңдар мен ережелер жинағы»*; *“әскери білімге ие болу”*. Ұсынылған мағыналардың біріншісі осы терминнің заңды түсіндірмесіне жақын, сонымен бірге ол қарапайым түсіндірмеде жиілігі бойынша екінші орында.

2. Лексикографиялық мағынадағы нақты қолданылатын ұғымның көптеген семантикалық белгілері көрінбейді, керісінше, нормативті лексикографиялық сипаттамаға енген кейбір белгілер шеткері болуы мүмкін. Яғни, тіл иелерінің санасында әлсіз көрініс табады немесе мүлдем көрінбейді. Мысалы, *“мемлекет»* заң терминінің *“белгілі бір халық тұрады»*, *“құқықтары мен міндеттері бар”*, *“басында - көшбасшы, басшы”*, *“заңдары бар”*, *“егемендікке қол жеткізген”*, *“рәміздері бар”* сияқты қарапайым тіл иелері үшін мағыналы семалар бұл терминнің лексикографиялық мағынасында бекітілмеген.

3. Абстрақтылы лексиканың орнына жалпы қолданылатын нақты лексиканы қолдану (адам – жеке тұлға, тұлға, субъект).

4. Ұсынылған заң терминдерін түсіндірудің басым стратегиясы — Конституция терминдері мазмұнының көрсетілген шындықпен сәйкестігін орнатуға бағытталған анықтамалық стратегия.

5. Конституция терминдерін түсіндірудің қосымша стратегиясы ретінде көптеген ассоциациялар субъективтілігінің жоғары дәрежесімен сипатталатын ассоциативті стратегия алынды: *әскери жағдай - бейбітшілік, мемлекет — қуатты және т.б.*

6. Бірқатар заң терминдерін түсіндіру кезінде уәжді белгілер негізге алынады: *әскери жағдай - әскери қауіп туындаған кезде мемлекеттегі режим / соғыс қимылдары кезінде елде туындайтын жағдай / әскери міндет / әскери білімге ие болу.*

Ассоциативті эксперимент барысында субъектілерге *“Бұл сөздер сізде қандай ассоциация тудырады?”* деген сұрақ қойылған сауалнамалар ұсынылды. Субъектілердің сөздік реакцияларына ешқандай шектеулер қойылмады. Экспериментке қатысушылар бірнеше нұсқа ұсына алды (бір сөзге 3-4 нұсқаға дейін ұсынғандар да болды). Сауалнаманы толтыру уақыты 10-15 минутпен шектелді. Талдауларға келетін болсақ:

1. «Әскери жағдай» терминінің ассоциативті өрісін қалыптастыру.

1) Әскери жағдай - соғыс 9, әскер 3, қорғаныс 2, бейбітшілік 2, бекет 2, сарбаздар 2, агрессия 1, жауынгерлік дайындық 1, ауыр 1, қала аумағындағы көптеген сарбаздар мен техникалар 1, әскери міндет 1, азаматтардың әскери міндеті 1, адамдардың әскери міндеті 1, әскери іс-қимыл 1, жау 1, аштық 1,

қызыл шамдар 1, бейтараптық 1, қорғаныс 1, шектеу 1, бостандықты шектеу 1, қауіп 1, қоршау 1, жаман 1, соғыс алдындағы уақыт 1, тәртіп 1, дабыл 1, қызмет 1, сыртқы саяси істердің жағдайы (бейбітшілік, соғыс) 1, одақтастар мен жаулар 1, азап 1, қорқынышты 1, зиян 1, нысан 1, хаос 1.

2) Ассоциаттардың семалық интерпретациясы.

а) мемлекетті қорғауға арналған төтенше шаралар (армия 3, қорғаныс 2, бекет 2, сарбаздар 2, жауынгерлік әзірлік 1, қала аумағындағы көптеген сарбаздар мен техникалар 1, әскери міндет 1, азаматтардың әскери міндеті 1, адамдардың әскери міндеті 1, қызыл шамдар 1, қорғаныс 1, шектеу 1, бостандықты шектеу 1, тәртіп 1, дабыл 1, қызмет 1, нысан 1); ә) Қазақстан Республикасына қарсы жағдайларда, агрессияларға қатысты (соғыс 9, бейбітшілік 2, агрессия 1, соғыс қимылдары 1, жау 1, бейтараптық 1, қауіп 1, қоршау 1, соғыс алдындағы уақыт 1, сыртқы саяси істердің жағдайы (бейбітшілік, соғыс) 1, одақтастар мен жаулар 1); б) салдар (ауыр 1, аштық 1, жаман 1, азап 1, қорқынышты 1, зиян 1, хаос 1).

3) Алынған семаларға өрістік талдау.

Сөз семантикасының өзегін – а, ә семалары; алыс шеткері аймағын - б семалары құрайды.

Келесі кезекте талдауға түскен сөздер компоненттер бойынша жіктелді (4-кесте):

Ақпараттық құрамбөлік	Эмоционалды-бағалау құрамбөлігі	Энциклопедиялық құрамбөлік	Тәжірибелік құрамбөлік
соғыс, әскер	ауыр, жаман, қорқынышты	армия, қала аумағындағы көптеген сарбаздар мен техникалар, әскери міндет, азаматтардың әскери міндеті, адамдардың әскери міндеті, аштық, қызыл шамдар, шектеу, бостандықты шектеу, қауіп, дүрбелең, дабыл, сарбаздар, азап, зиян, хаос, нысан	қорғаныс, қорғау

2. «Мемлекет» сөзінің ассоциативті өрісін қалыптастыру.

1) Мемлекет - билік 5, ел 5, президент 4, Қазақстан 4, тәуелсіз 3, Тоқаев 3, Отан 3, шекаралар 2, заң 2, аумақ 2, мемлекет 1, азамат 1, азаматтық 1, қазақ 1, қорғаныс 1, адамдар 1, халық 1, бөлек 1, саясат 1, үкімет 1, қазақстандық 1, ҚР 1, мықты 1, басқару 1, тіл 1.

2) Ассоциаттардың семалық интерпретациясы.

а) Адамдардың аумақтық бекітілген бірлестігі (ел 5, Отан 3, шекаралар 2, аумақ 2, адамдар 1, халық 1); ә) тарихи қалыптасқан (көне орыс 1, Қазақстан 4, Қазақстандық 1, ҚР 1); б) басқару аппараты бар (билік 5, президент 4, Тоқаев 3, заң 2, саясат 1, үкімет 1, басқару 1); в) егемендікке ие (тәуелсіз 3, қорғаныс 1, бөлек 1, мықты 1); г) адамның құқық иесі ретіндегі мәртебесін анықтайды (мемлекет 1, азамат 1, азаматтық 1); д) мемлекеттік тілдің болуы (тіл 1).

3) Алынған семаларға өрістік талдау.

Сөз семантикасының өзегін - а, б; жақын шеткері аймағын - ә, д; алыс шеткері аймағын - г, д семалары құрайды.

Талдауға түскен сөздердің компоненттік жіктемесі (5-кесте):

Ақпараттық құрамбөлік	Эмоционалды-бағалау құрамбөлігі	Тәжірибелік құрамбөлік
ел, адамдардың аумақтық бекітілген бірлестігі	мықты	қорғаныс, басқару

Осылайша, бірінші эксперименттен алынған анықтамалардан айырмашылығы, құрылған ассоциативті өрістер, негізгі, маңызды белгілерді, объектінің немесе құбылыстың міндетті құрамдас бөліктерін анықтайтын минималды когнитивті белгілерді қамтитын ақпараттық құрамбөліктен басқа, негізінен эмоционалды-бағалау, тәжірибелік және энциклопедиялық құрамбөліктерден тұрады.

Ассоциативті өрістің құрылымдық бөліктері мен оның мазмұны арасындағы байланыс симметриялы емес. Ақпараттық мазмұн және эмоционалды-бағалау, энциклопедиялық, тәжірибелік құрамбөліктер құрылған ассоциативті өрістің әртүрлі салаларына бөлінеді, ал құрылымдық компоненттердің белгілі бір өрістік аймақтарға қатаң бекітілуі жоқ.

Сонымен, *үшінші кезеңнің нәтижесі* бойынша студенттердің құқықтық сауаттылығының айтарлықтай жоғарғы деңгейге көтерілгенін байқатты. Мәселен, егер, студенттер бірінші кезеңде құқықтық сауаттылыққа баға беруде өз көзқарасын дәлелдей алмаса, кейіннен құқықтық сауаттылықтан білімдері жетілді, заң маманы ретінде танымдық қызығушылығы артты, өздігімен дербес ізденіске талпынды, қоршаған ортаға, қоғамдық мәселелерге өзіндік көзқарастары қалыптасты.

Зерттеу барысында біз студенттердің құқықтық сауаттылығын қалыптастыру мақсатында оқу барысында ұйымдастырылатын студенттердің ғылыми жұмыстары мен оқу зеттеу жұмыстарының өзіндік дербес жұмыстарының, курстық жұмыстарының мүмкіндіктерін пайдаландық.

Тәжірибелік-эксперимент жұмысының барлық кезеңдерінде болашақ заңгерлердің құқықтық сауаттылығын қалыптастыру мақсатында біз олармен әр түрлі *аудиториядан тыс жұмыс формаларын* ұйымдастардық: ауызша журнал, құқықтық қонақ бөлме, заң қызметкерлерімен кездесулер және т.б.

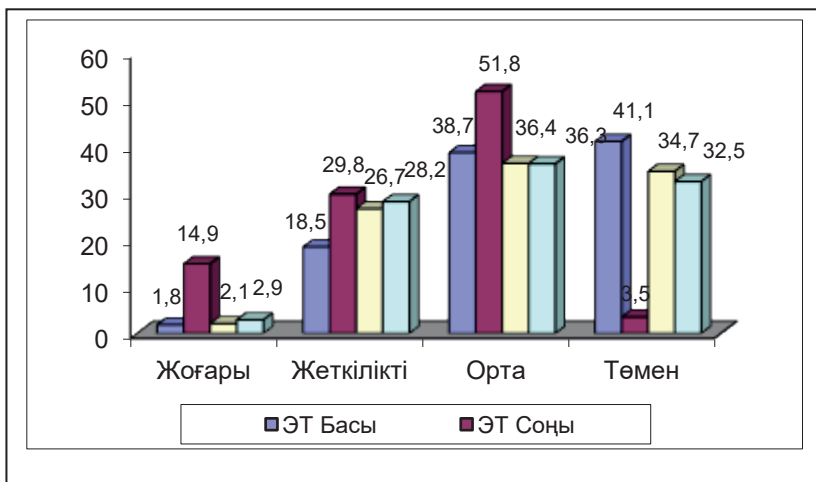
Тәжірибелік-эксперименттің соңғы *бақылау кезеңінде* қайтара жүргізілген тест сұрақтары негізінде болашақ заңгерлердің құқықтық сауаттылығының қалыптасу деңгейі анықталды. Болашақ заңгерлердің құқықтық сауаттылығының қалыптасу деңгейлерінің қорытынды көрсеткіштері 6-кестеде көрсетілген.

6-кесте. Болашақ заңгерлердің құқықтық сауаттылықтарын қалыптастыру компоненттерінің даму деңгейінің қорытынды көрсеткіші (%)

Деңгейлер	Эксперимент тобы - 29		Бақылау тобы – 18	
	Басы	Соңы	Басы	Соңы
Жоғары	1, 8	14, 9	2, 1	2, 9
Жеткілікті	18, 5	29, 8	26, 7	28, 2
Орта	38, 7	51, 8	36, 4	36, 3
Төмен	41, 1	3, 5	34, 7	32, 5

Эксперименттің қорытынды нәтижесінен мынаны көруге болады: егер эксперимент басында болашақ заңгерлер жоғары деңгейді 1,8% көрсеткен болса, эксперимент соңында 14,9% жоғарылады; жеткілікті деңгейде 18,5% көрсетсе, соңында 29,8%-ға жетті, орта деңгейі басында 38,7% көрсетсе, соңында ол 51,8%-ға артты, ал төмен деңгейді басында 41,1% көрсетсе, соңында ол 3,5% төмендеді. Бақылау тобында айтарлықтай өзгеріс болған жоқ.

1-сурет. Болашақ заңгерлердің құқықтық сауаттылығының қалыптасу деңгейлерінің динамикасы (қорытынды нәтижелері)

Қорытындылай келе, тәжірибелік-эксперимент жұмысы болашақ заңгерлердің құқықтық сауаттылығын қалыптастыру моделінің, оның өлшемдері, көрсеткіштері мен деңгейлерінің дұрыстығын, біздің ұсынған әдістемеміздің тиімділігін дәлелдеді. Лингвистикалық эксперимент келесі міндеттерді орындады:

1) заң саласы мамандарын кәсіби даярлау үдерісінің тиімділігін қамтамасыздандыратын оңтайлы әдістемелік технологиялар мен құралдар айқындалды;

2) болашақ заң саласы мамандарын кәсіби даярлау үшін жасалған әдістемелік тапсырмалар практикада іске асырылды: талдауға түскен терминдердің семантикалық нұсқалары анықталды; әлі мамандықты толық игермеген студенттерден алынған заң терминдерінің түсіндірмелерін заң терминдері сөздігінде белгіленген түсіндірмелермен салыстырылды;

3) заң терминдерін түсіндіру стратегияларының мазмұнын ұсыну формалары талданды;

4) тәжірибелік-эксперимент жұмыстың нәтижелері математикалық-статистикалық өңдеуден өткізілді.

ҚОРЫТЫНДЫ

Бүгінгі педагогика саласындағы зерттеулер ғылым мен мәдениетті кәсіптік білім беру теориясы мен әдістемесінің негізі ретінде қарастырады. Біз олардың көзқарастарын жүйелей отырып, кәсіби мамандардың жоғары дәрежедегі іс-әрекеттері біріншіден, оның кәсіби мәдениеттілігіне, екіншіден, оның кәсіптік білім алуына, қазіргі мәдениетке сай өмір сүруіне, тәрбиеленуіне, үшіншіден, қазіргі бәсекеге қабілетті, ойлау жүйесі жетілген, өзіндік пікірі бар, қоршаған ортамен қарым-қатынас жасай алатын, мәдениетті тұлға болып қалыптасуына, төртіншіден, рухани адамгершілік сезімінің қалыптасуына және әлем мен отандық мәдениетке бейімделуіне байланысты деп ой тұжырымдаймыз.

Осылайша, заң бағытындағы оқытын білім алушылар үшін кәсіби қазақ тілін оқытудың басты мақсаты - болашақ мамандарды даярлаудың маңызды міндеті болып табылатын іс-қағаздарды жүргізу және кәсіби қарым-қатынас жасаудың тәжірибелік дағдыларын қалыптастыру болып табылады. Сонымен қатар, заң терминологиясы білімінің маңызы зор. Заң терминологиясын зерттеу, терминологиялық бірліктерді іс жүзінде қолдану, термин қолданудың өзекті мәселелерін қарастыру болашақ заңгерлердің кәсіби-сөйлеу күзиреттілігін сәтті қалыптастыру мақсатына қол жеткізуге көмектеседі.

Қорытындылай келе, мамандықты толық меңгеру үшін арнайы ұғымдар, яғни терминдер деп аталатын лексикалық бірліктерді білу және дұрыс қолдану қажет екенін тағы бір рет атап өту қажет. Құқық терминологиясы мысалында қарастырылған салалық терминологияны зерттеудің жүйелі тәсілі оқыту процесін оңтайландыруға алып келеді. Терминдердің лексикалық және ұғымдық сәйкестігі, олардың өзара байланысуы мен бір-біріне тәуелділігі терминологияны арнайы ұғымдар жүйесінің өзіндік тілдік негізі ретінде қызмет ететін тұтас терминологиялық жүйе ретінде қарастыруға мүмкіндік береді. Бұл өз кезегінде ғылыми білімнің жүйелілігін көрсетеді.

ӘДЕБИЕТТЕР

- Азизова С.М. (2016) Особенности профессионально-ориентированного обучения юридического профиля // Педагогический журнал. № 4. 727 с.
- Айтбаев Ө. (1998) Қазақ терминологиясының дамуы мен қалыптасуы. – Алматы., 206 б.
- Байсалов С. (1960) Заң терминдерінің орысша – қазақша сөздігі. – Алматы., 187 б.
- Болатжан А. (2010) Орысша-қазақша терминологиялық анықтамалық сөздік (заң және құқық саласы). – Алматы: Мемлекеттік тілді дамыту орталығы. 324 б.
- Жаналинов Г. (2013) Азаматтық құқықтық пәндер бойынша терминологиялық сөздік. – Қарағанды: Мектеп. 193 б.
- Қалиев Ф., Бизақов С. (2011) Қазақ әдеби тілінің сөздігі. Он бес томдық. 2-том. – Алматы: Арыс. 744 б.
- Нұрғалиев Р. (1996) Философиялық сөздік. – Алматы: Қазақ энци. Баспасы. 525 б.
- Пиголкина А. (1990) Язык закона. – Москва., 427 с.
- Токтоназарова К.А. (2020) Особенности профессионально-ориентированного обучения студентов юридического профиля // Вестник Кыргызского государственного университета им. И. Арабаева. № 2. 170 с.
- Уәлиев Н. (1994) Сөз мәдениеті. – Алматы, 1994. - 210 б.
- Усынина Е.Е. (1999) Научный юридический текст. – Челябинск. 241 с.

REFERENCES

- Azizova S.M. (2016). Features of professionally-oriented legal education // Pedagogical journal. No. 4. 727 p. (in Rus.)
- Aitbaev O. (1988). Development and formation of Kazakh terminology. – Almaty. 206 p. (in Kaz.)
- Baisalov S. (1960). Russian – Kazakh Dictionary of legal terms. - Almaty. 187 p. (in Kaz.)
- Bolatzhan A. (2010) Russian-Kazakh terminological reference dictionary (law and legal sector). – Almaty: Center for the development of the state language. 324 p. (in Kazakh)
- Kaliev G., Bizakov S. (2011) Dictionary of the Kazakh literary language. Fifteen volumes. Volume 2. – Almaty: Arys. 744 p. (in Kaz.)
- Nurgaliev R. (1996) Philosophical Dictionary. – Almaty: Kazakh Enc. Publishing house. 525 p. (in Kaz.)
- Pigolkina A. (1990). The language of the law. Moskva: Pravovedenie. (in Rus.)
- Toktonazarova K.A. (2020) Features of professionally oriented education of students of a legal profile. Bulletin of the Kyrgyz State University named after I. Arabayev. Volume 2. 210 p. (in Rus.)
- Ualiev N. (1984) Word culture. Almaty: Mektep. (in Kaz.)
- Usynina E.E. (1999) Scientific legal text. Cheliabinsk: Nauka. (in Rus.)
- Zhanalinov G. (2013) Terminological dictionary on civil legal disciplines. – Karagandy: Mektep. (in Kaz.)

Publication Ethics and Publication Malpractice in the journals of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan

For information on Ethics in publishing and Ethical guidelines for journal publication see <http://www.elsevier.com/publishingethics> and <http://www.elsevier.com/journal-authors/ethics>.

Submission of an article to the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan implies that the work described has not been published previously (except in the form of an abstract or as part of a published lecture or academic thesis or as an electronic preprint, see <http://www.elsevier.com/postingpolicy>), that it is not under consideration for publication elsewhere, that its publication is approved by all authors and tacitly or explicitly by the responsible authorities where the work was carried out, and that, if accepted, it will not be published elsewhere in the same form, in English or in any other language, including electronically without the written consent of the copyright-holder. In particular, translations into English of papers already published in another language are not accepted.

No other forms of scientific misconduct are allowed, such as plagiarism, falsification, fraudulent data, incorrect interpretation of other works, incorrect citations, etc. The National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan follows the Code of Conduct of the Committee on Publication Ethics (COPE), and follows the COPE Flowcharts for Resolving Cases of Suspected Misconduct (http://publicationethics.org/files/u2/New_Code.pdf). To verify originality, your article may be checked by the originality detection service Cross Check <http://www.elsevier.com/editors/plagdetect>.

The authors are obliged to participate in peer review process and be ready to provide corrections, clarifications, retractions and apologies when needed. All authors of a paper should have significantly contributed to the research.

The reviewers should provide objective judgments and should point out relevant published works which are not yet cited. Reviewed articles should be treated confidentially. The reviewers will be chosen in such a way that there is no conflict of interests with respect to the research, the authors and/or the research funders.

The editors have complete responsibility and authority to reject or accept a paper, and they will only accept a paper when reasonably certain. They will preserve anonymity of reviewers and promote publication of corrections, clarifications, retractions and apologies when needed. The acceptance of a paper automatically implies the copyright transfer to the National Academy of sciences of the Republic of Kazakhstan.

The Editorial Board of the National Academy of sciences of the Republic of Kazakhstan will monitor and safeguard publishing ethics.

Правила оформления статьи для публикации в журнале смотреть на сайте:

www: nauka-nanrk.kz

ISSN 2518–1467 (Online),

ISSN 1991–3494 (Print)

<http://www.bulletin-science.kz/index.php/en>

Заместитель директор отдела издания научных журналов НАН РК *Р. Жәліқызы*

Редакторы: *М.С. Ахметова, Д.С. Аленов*

Верстка на компьютере *Г.Д. Жадыранова*

Подписано в печать 28.02.2023.

Формат 60x881/8. Бумага офсетная. Печать - ризограф.

27,5 п.л. Тираж 300. Заказ 1.

Национальная академия наук РК
050010, Алматы, ул. Шевченко, 28, т. 272-13-19